

ГОДИНА II.

— 1872 Февруарій 15 —

КНИЖКА 10.

МАРТИНЪ ЛЮТЕРЪ

— 0 —

Мартинъ Лютеръ, знаменитый реформаторъ, ся е родилъ на 10 Ноемврія 1483 год. въ градъ Ейслебенъ иди въ неговѣтъ околность. За това нѣщо има противорѣчіе у писателитъ. Баща му ся наричалъ Гансъ Лютеръ, а майка му Маргарита; тѣй были твърдѣ бѣдны. Баща му былъ камънаринъ, а майка му носила дръва на гърба си, споредъ думитъ на самого Лютера. Нъ съ своето трудолюбіе и спистливость, тѣй съ врѣме си съставили значително иманіе. Гансъ былъ праводушенъ, откровенъ и прямъ; неговый здравъ разумъ не познавалъ суевѣріята на съврѣменициитъ си; той не обычалъ духовенството и монасытъ.

Мартинъ Лютеръ былъ 6 мѣсеца когато родители-тъ му ся прѣселили въ Мансфелдъ; тамъ прѣкаралъ той сичкото си дѣтинство до 14 години. Родители-тъ му имали грѣхъ за неговото възпитаніе; Отъ рано той показалъ възприемливъ умъ и религіозно настроеніе. по причинѣ че обученіето е было религіозно. Зарадъ неговитъ способности баща му еще отъ малкъ го назначилъ за учено званіе, и съ това намѣреніе той държалъ пріятелство съ Мансфелдското духовенство, въ чинто раѣѣ были учили-

щата тогава. Въ тѣзи години Мартинъ показвалъ и лоши наклонности, които му докарвали строги наказанія отъ родители. Башината строгость имала силно вліяніе на него. Тая строгость, казва Лютеръ, ма накара по сетнѣ да побѣгна въ мѣнастырь и да станѣ монахъ. Тя пакъ го изстудила къмъ родители му, и тая студенина ся продължила прѣзъ сичкій му животъ. Тя го направила отначало страхливъ, а послѣ опърничивъ, каквото ставатъ повечето отъ онѣзи, които ся възпитаватъ съ страхъ и строгость.

Училищный животъ былъ подобенъ на домашный. Учителитъ ся обхождали съ Лютера строго, каквото и съ сичкитъ ученицы, и му раздражали голѣмѣтъ чувствителность. Лютеръ отъ сетнѣ много осажда такъвъ родъ възпитаніе; той нарича учителитъ *дѣселаты* на дѣцата, а ученицитъ мученицы. Той приказва за себе си, че една сутрина го наказвали тъкмо 15 пѣти. Наказаніята и различни лишенія му послужили за добро, защото го научили да размышлява и да ся разговаря съ Бога. Улесненный животъ и веселата младость не бы му помогали да ся приготи тѣй добръ за голѣмытъ си работы. Недоволенъ отъ земный животъ той поченѣлъ да ся стреми къмъ вѣчный и отрано намислилъ да прѣгърне монашеството.

Въ 1497 той прѣминѣлъ въ Магдебургъ и построилъ въ едно монашеско училище. Тамъ той получилъ таквози впечатленіе, което еще повече го утвърдило въ намѣреніето му за монашеский чинъ. Той видѣлъ тамъ единъ Германскый князь, който былъ ся отрѣкълъ отъ земното си състояніе, станѣлъ монахъ и ходилъ по улицитъ да проси Христа ради.

Подиръ една година Лютеръ прѣминѣлъ въ Ейзамахъ, дѣто имало по добро Латинско училище, тука той намира по добры учителя и ревностно ся залава за ученіето. Нѣ средствата му ся свършватъ и той ся принудилъ да живѣе съ милостыня. Той вече мыслилъ да напустне сичко и да ся върне при родители си, когато изведнажъ ся явилъ благодѣтель и поддържалъ злочестыя. Веднажъ Лютеръ хлопалъ на нѣколко враты за милостыня и като не получилъ нийдѣ нищо, поченѣлъ да ся отчайва. Той похлопалъ и на една богатѣ къщѣ и за добръ честь Го-

сподаритѣ го прибрали и му дали сичкыѣ улесненія за учене. Въ тоя домъ Лютеръ научилъ правилата на външныѣ приличія, които смякавали прѣидшиѣ-тѣ му грубость.

Подырь три години Лютеръ прѣминѣлъ въ Erfurtъ и постѣжилъ въ тамошный университетъ. Отъ това врѣмѣ ся почевать голѣмыѣ му успѣхы и извѣстность. Той избралъ за своитѣ занятія философскыѣ науки, въпрѣкы волѣтѣ на баща си, който искалъ да го направи законовѣдецъ. Въ 1503 г. Лютеръ получилъ чинъ Бакеловръ и право да чете уроцы по философійѣтѣ. Законовѣденіе-то не го привличало, нѣ богословскыѣ науки были неговото постоянно занятіе. Съ годиниѣтѣ заедно расиѣла и неговата набожность; той былъ ревностенъ католикъ и много пѣти ся общавалъ да иде въ Римъ на Богомолие. Въ еднѣ опаснѣ болѣсть, когато Лютеръ ся отчайвалъ за живота си, единъ священникъ го утѣшилъ и му казалъ, че ще оздравѣе и ще стане великъ чловѣкъ. Лютеръ забвѣлѣжилъ тѣзи думы и еще по резностно ся заловилъ за ученіето. Той скоро получилъ и Магистерскый чинъ.

Въ тѣзи врѣмена Католичество-то имало голѣмѣ силѣ на Германскыѣ умове. Тукъ-тамъ ся явявали противны мнѣнія, нѣ тѣѣ бывали или слабы, или скоро ся потѣиквали. Erfurtъ былъ богатъ съ таквызи отрицатели на папското католичество; нѣ тѣхныѣ гласове не ся чували въ выковетѣ на многочисленныѣ монасы. Самъ Лютеръ грѣжливо избѣгвалъ общеніето съ тѣхъ. Той търсилъ монасы-тѣ и отъ тѣхъ слушалъ расказы за монашеското подвижничество, къмъ което усѣщалъ силно стремленіе. Силно было това настрояваніе, нѣ заедно съ него ся развило и друго — любовь къмъ живота. Успѣхыѣ му и врѣменната честь го привързвали къмъ свѣтовный животъ, и тѣѣ двѣтѣ стремленія постоянно ся борили въ него.

Университетското ученіе състояло тогава отъ богословіе въ духа на папството (схоластика); отъ римското и церковното право; отъ философійѣ-тѣ на Аристотеля, развалена и приложена на богословіе-то; отъ римскыѣ-тѣ писатели и отъ церковныѣ исторіѣѣ, написанѣ въ найстрогъ духъ на папското самовластіе. За другы науки нѣмало ни помянъ. Самото богословіе ся изучавало въ тълкованіята на отцыѣ и латинскыѣ учители, а не съ Св.

Писаніе. Отъ това нѣкои професоры прѣдпазвали Лютера, когато го гледали да ся занимава съ изучаваніето на библиѣтъ.

Въ 1505 год. Лютеръ оставя свѣта и постѣпва въ мѣнастырь. Ето какво казвать за това прибрзваніе. Единъ отъ другаритѣ му ся убилъ отъ грѣмъ ли, отъ непріятельскъ рѣжъ ли, когато вѣрвѣлъ на споредъ съ Лютера, други казвать, че Лютеръ самъ го убилъ на самоборство. Както и да е, крѣвавето явленіе потрѣсило твърдѣ много душѣтъ му. Наскорѣ подырь това Лютеръ ся расхождалъ по горѣтъ и размышлявалъ за божіето наказаніе. Тука го заварилъ страшенъ дѣждъ и молніята ударила нѣколко крачки до него. Уплашенный Лютеръ извикалъ: *Св. Анно, помози ми! Азъ ще станъ монахъ.*

Въ деньтъ на Св. Алексія Лютеръ влѣзълъ въ мѣнастырь и пригѣрнѣлъ монашеството вопрѣкы съвѣтитѣ на неговитѣ другари. По сетнѣ Лютеръ казувалъ, че съ благодареніе бы послушалъ тѣзи съвѣты, ако да не бѣше далъ обѣщаніе въ минутѣтъ на отчаяніето. Той казувалъ, че насилно са откъснѣлъ отъ свѣта на възраст, когато най много ся усѣща тѣлесната немощъ, на възраст 22 год. Баща му ся разсѣрдилъ твърдѣ много, като чулъ за неговото калугерство. Той прѣкъсалъ съ сына си сношеніята и николко не ся смякчилъ, когато ся распрѣспѣла мѣлва, че Лютеръ ужъ умрѣлъ въ мѣнастыря.

Августинскытъ монасы, между които постѣпилъ Лютеръ, не правили различіе между способнытъ и неспособнытъ калугери; за тѣхъ сичкы были равны. Самы просты и никаквы, тый ся бояли отъ умственытъ горнины на онѣзи монасы, които ся прѣдавали на наукъ. Първытъ благочестивы упражненія на Лютера были да мете черковѣтъ, да чисти заходѣтъ, да варди стражъ и да ся явива по улицѣтъ, като просякъ. Само съ ходатайство-то на университета строгытъ монасы освободили своя новакъ отъ тѣзи унизителны службы.

Мѣнастырскый животъ на Лютера е едно съвършенно самоотвърженіе. Лютеръ постилъ много, молилъ ся усърдно, бодѣрствовалъ дълго и испѣлнявалъ сичкытъ строгости на калугерството. Той мислилъ съ това да спичели успокоеніе на душѣтъ си; нѣ напрасно: съвѣстьта му не

намирала покой. Той постоянно усѣщаль вътрешно неудобство, защото не можаль съ тѣзи строгости да смири тѣлесныѣ гласове. Вътрѣшната борба ся обръщала за него на външнѣ и получавала образность. Той по цѣлы часове ся разговаряль съ нѣщо, което земаль за діаволъ. Разгърталъ библиѣтъ да търси утешеніе, нѣ намѣсто него намираль отчаяніе. Вниманіе му падало на онѣзи събытія, дѣто Богъ ся явява строгъ сѣдникъ и наказатель, каквото въ погубваніе на Содомъ и Гоморъ.

Подырь едногодишенъ испытъ той ся постригалъ за монахъ и ся нарѣкълъ Августинъ. Сега му отнели библиѣтъ и му дали на рѣцѣтъ схоластическы книги. Лютеръ изучилъ Латинскыѣ отцы така добръ, щото можаль да ся прѣпира за какъвъ да е богословскый въпросъ. Въ 1507 год. Маія 2 Лютера рѣкоположили за священникъ. Той пріелъ този чинъ съ такъвъ трепетъ, щото явно показуваль, какво высоко значеніе придава на священството. Слѣдующѣтъ години Лютеръ прѣкараль въ дѣлото на богослуженіе. Той ходилъ по околныѣ села за мылостыни и правилъ зарѣчени лютургіи, за които му плащали съ хранѣ, вино и другы естествены произведения. Такъвази продажба на даровѣтъ еще повече вълнувала душитѣ му. Той гледалъ на священството, като на посрѣдничество между Бога и чловѣцѣтъ, а пакъ то ся обръщало на търговію. Той захванълъ съ съмнѣніе да пристѣпа къмъ литургіѣтъ, съ съмнѣніе ся и оттеглялъ. Въ тѣзи мѣчителны врѣмена ся намѣрилъ чловѣкъ, който му казалъ слова утѣшителны и който повѣрѣлъ ума му възъ другъ странъ. Този чловѣкъ былъ Стуніцъ.

Стуніцъ былъ главенъ надзиратель на августинскыѣ мѣнастыри въ сичкѣ Германіѣ и происходилъ отъ славянскы родъ. Ако и да прѣкараль сичкыѣ учены степени въ различни европейскы университеты, той не былъ пріятель на схоластикѣтъ. Той хриль голѣмо уваженіе къмъ св. писаніе и са грыжилъ да му повѣрне силѣтъ и изученіе въ мѣнастырѣтъ. Като е обыкаль мѣнастырѣтъ на своя орденъ, той пристигналъ и въ Ерфуртъ и съ своѣтъ опытность да познава хората той скоро обрънълъ вниманіе на младый монахъ. Въ своѣтъ исповѣдь Лютеръ излѣлъ прѣдъ Стуніца сичкыѣ вътрѣшны стра-

данія, и първы пѣтъ чулъ наставленія за миръ; първъ пѣтъ чулъ думытъ на Христа, който не иска смъртътъ на грѣшницитъ. Ступицъ утѣшилъ наплашенятъ съвѣсть и разлѣлъ въ сърдцето му евангелскятъ свѣтлинъ. Лютеръ захваналъ да гледа на Бога, като на нашъ искушитель, а не като на Богъ, който вѣчно наказва и който стоваря грѣха на дѣцата до четвъртый родъ. Между Ступица и Лютера са поченжали тѣсны сношенія, които са продължили до смъртътъ на първоя. Лютеръ прѣзъ сичкый си животъ почиталъ Ступица и на думытъ му гледалъ, като на евангелскы правила. «Христосъ никога не плаши, казалъ Ступицъ, нъ сичкытъ утѣшава.» Тѣзи думы често са повтарятъ отъ Лютера и му служатъ за ръководно правило въ благочестіето. Въ това врѣме въ Лютера са почива едно промѣненіе: въ неговытъ богословскы мысли са забѣлѣзва едно възвизваніе възъ другъ страна. За покаяніето той почива да мысли че то са достига съ любовь къмъ оправданіето, а не само, съ дѣла виѣшны, не само съ дѣла на удовлетвореніето. За спасеніето той почива да казва че пѣма другъ пѣтъ, освѣтъ Исуса Христа и вѣрата въ пеговото искупленіе. Нъ тѣзи мысли, които отсетѣ станяхъ основаніе на неговытъ проповѣди, Лютеръ ги е приелъ отъ Ступица. Измѣненіето обаче ставало полѣка и съ трудности. И подыръ Ступица Лютеровото отчаяніе не са прѣкъсвало, защото схоластиката имала голѣмъ силъ подъ него. Дохождали минути, когато вѣтрѣницытъ мученія са пакъ почивали и той търсилъ утѣшеніе въ исповѣдътъ. Безъ да знаѣтъ, мѣнастырскытъ старцы съ своитѣ утѣшенія спомагали твърдѣ много за обръщаніето на неговытъ мысли. Тый му привождали думытъ: *въпрю въ оставленіе грѣховъ и не отъ дѣлъ закона оправдѣтся всяка плоть, а въпрю въ Исуса Христа распятого,* и съ това еще повече го карали да мысли за истинското покаяніе и за пѣтя къмъ спасеніето. Думытъ *правда божія*, които по прѣди му са прѣдставлявали като мысль за божіята строгость и божій гнѣвъ, поченжали да му ставатъ поясны и да му са прѣдставляватъ въ истинското си значеніе. Той прочелъ съ вниманіе пророческытъ думы: *праведникъ отъ въпрѣ живъ будетъ*, прочелъ и тълкованіето имъ у Августина и божій гнѣвъ са обрѣжалъ въ Бо-

жѣе милосердіе. Праведникъ чловѣкъ ще каже *оправданъ отъ Бога чръзъ вѣрътъ*, а не съвършенъ по своѣтъ праведность и по своѣтъ дѣла, мыслилъ Лютеръ.

Отъ тогава Лютеръ като да са прѣродилъ: той разбралъ смисъла на писаніята и небето му са отворило. За да разберемъ прѣдидишѣтъ Лютеровъ борбѣ съ самаго себе и да познайме, дѣ са различава той отъ католическытъ догматы за оправданіето, не ще бѣдѣтъ излишни нѣколко думы за латинското ученіе.

Въ черковѣтъ еще отъ начало е имало двѣ противоположны ученія за оправданіето. Едното е прѣминѣло отъ язычеството и казвало, че съвършенството на чловѣка зависи отъ неговытъ усилія и отъ неговѣтъ воли. Това ученіе е внесено въ христіанството отъ Пелагіѣ, а разработено отъ схоластицитъ приведено въ наученъ редъ. На споредъ съ това ученіе за естественното оправданіе развивало са е друго едно, което са опирало на откровеніето. То казва че паданіето на чловѣка развалило неговытъ естествени и духовны силы; че отъ тогава волята и разума му сѣ са отклонили отъ правдинѣтъ и чловѣческытъ дѣла пѣматъ пужикѣтъ чистотѣ, като що излазетъ отъ мѣтны источници. Чловѣкъ може да получи оправданіе само съ божіѣтъ благодать, която са дава съ крщеніето, а са получава чръзъ вѣрътъ. Най силныя прѣдставитель на това ученіе е былъ блж. Августинъ въ 5 столѣтіе. Между тѣзи двѣ крайности стои православната черковъ, която проповѣда оправданіе чръзъ вѣрътъ и благодатьтъ, нѣ въ сѣщото вѣме припознава, че нашата воля тука трѣба да са не противи на благодатьтъ, нѣ да спомага на оправданіето, католицизма приема Пелагіево ученіе, защото е износно за духовенството. Когато чловѣкъ са оправдава само отъ работытъ си, той не са упражнява въ тѣзи работы усърдно и така на духовенството ще има жѣтва богата. Лютеръ приелъ другѣтъ крайность; той отрпѣа и най малкото участіе на чловѣка въ спасеніето му. Спасеніето са дава за вѣрътъ и благодатно; кога е тѣй духовенство е излишно. Нашій посрѣдникъ е Христосъ и никой другъ. Ето защо са отхвърга духовенството у Реформатытъ. Тѣхнытъ черковны министри сѣ проповѣдници, нѣ не преподаватели на оправданіе.

Въ 1508 г. Саксонскій Курфирстъ поканилъ Лютера за профессоръ въ новый Виттембергскій университетъ и Лютеръ приелъ предложеніе, защото виждалъ въ това божій промыслъ: Въ университета той преподавалъ аристотелевѣтъ дѣялѣтъ (искуство да развивашъ различни учены въпросы,) и по нѣкога философѣтъ. Тука той получилъ бакалаврскій чинъ по богословіе и са заловилъ на широко да изучава св. Писаніе, безъ да нагусти обаче схоластикѣтъ съвършенно. Отсетнѣ той така говори за реда на библейското изученіе; за разумнѣе на св. Писаніе трѣба да са молимъ Богу, послѣ да исчетемъ библіѣтъ отъ край до край. Св. Іеронимъ ще ни помогне съ своитѣ тълкованія да разберемъ историческій смислъ на книгѣтъ; а св. Августинъ ще ни помогне да познайме Христа и неговѣтъ божественнѣ благодать. Отъ тѣзи думы са види, какъ е изучавалъ той св. Писаніе, и кои отъ съчиненіята на древнитѣ отцы сѣ имали вліяніе на неговѣтъ проповѣдническѣ дѣятелность. Августиновѣтъ книги сѣ были источника на неговѣтъ вдѣхновенія. При се това католицизма има еще голѣмѣ силѣ надъ него и неговѣтъ проповѣди отъ 1515 сѣ основаны на схоластикѣтъ.

Въ 1510 год. Лютеръ пѣтувалъ въ Римъ на поклоненіе, за да испѣлни едно обѣщаніе еще отъ младо врѣме той пѣтувалъ пѣшь отъ мѣнастырь на мѣнастырь, като проповѣдалъ тукъ тамъ и са прѣпиралъ върху различни богословскы или философскы въпросы споредъ обычая на тогавашнитѣ врѣмена. Когато стѣпилъ на Италянскѣтъ земѣ, той изведнажъ забѣлѣжилъ разликѣтъ на германскій и италянскій характеры. Нѣмцытъ сѣ добросѣвѣтны, Италянцытъ сѣ невѣрны; Нѣмцытъ строго държѣтъ постытъ, а Италянцытъ са подигравать съ тѣзи заповѣди. Лютеръ са заловилъ да мѣмри италянскытъ монасы, нѣ на едно мѣсто щѣли да го проводѣтъ на онзи свѣтъ за тѣзи нечаканы обличенія. Въ Римъ той обыколѣ сичкытъ храмове и изучилъ сичкытъ прѣданія за сѣко свящ. мѣсто или свящ. вѣщы. Съ благоговѣніе той са поклонилъ на свящ. мѣста и подырь това испѣлнилъ онѣзи порученія, съ които былъ натоваренъ отъ своя орденъ въ Германіѣ. Отсетнѣ Лютеръ говори много лошо за Римъ, нѣ това сѣ неговѣтъ послѣдни мнѣнія. Въ врѣме-

то на пжтуваніето си, той былъ еще добръ Католикъ и на града гледалъ съ уваженіе. Наистинж злоупотрѣбленіята на римското духовенство не сж были малки и покриты; нъ за тѣзи злоупотрѣбленія Лютеръ е говорилъ по-еетнъ, когато са е отдѣлилъ отъ Католическѣтъ черковѣ и когато пристрастіето му остава явно, по-сетнъ той осжжда римското високо духовенство въ скжпость, въ блудодѣйство, содомство, въ безбожіе, въ невѣжество, въ кушунство; а за Римъ казува да е *домъ непотрибенъ*. Нъ отъ това не излазя, че той отъ този часъ намразилъ католичеството и са отдѣлилъ отъ него въ душѣтъ си. Неговата омраза падаше въ това врѣме само на духовенството и неговата жалость бѣше за недостойнството на черковнытъ служители. Лютеръ отъ сѣрдце вѣрваше, че въ Римъ наистинж присжтствовать тѣлесно св. Апостолы Петъръ и Павелъ. Неговото отдѣленіе отъ католичество то станж по-сетнъ и бѣше произлѣзло не отъ злоупотрѣбленіето на лицата, а отъ съзнаніето на погрѣшностьтъ, въ основытъ на самѣтъ вѣрж. Тогава е нужно да са помни, защото писатели увѣряватъ, че отвръщеніето отъ католичеството е станжло въ Лютера во врѣмето на неговото пжтуваніе въ Римъ. Ако бѣше думата само за съмнѣніе, ный быхме са съгласили, защото знайме, че и отъ по напрѣдъ имаше у Лютера съмненіе къмъ нѣкои правила на католическото христіанство. Нъ отъ съмненіето до дѣленіето има доста врѣме, което ны каза да мыслимъ, че дѣленіето съзрѣзвало малко по малко и съзрѣло само подырь нѣколко години.

Отъ 1510 до 1515 г. За Лютера не сж са запазили никаквы свидѣтельства, види са въ тѣзи двѣ години той са е за нмавалъ съ прѣподаваніето и не е излазилъ отъ обыкновеннытъ си занятія. Въ 1515 год. прѣзъ Октомврія Лютеръ получилъ докторскѣ степенъ и далъ обыкновеннѣтъ клетвж не по обычая на старытъ университеты, а по обычая на новыи университетъ. Въ другытъ университеты докторытъ са клѣли да запазватъ западнѣтъ черквж и да са покоряватъ на папѣтъ; а Лютеръ са заклѣлъ 1) че ще запазва евангелскытъ истинны; 2) че ще са покорява на Римскѣтъ черковж; 3) че ще избѣгва отъ лѣжливытъ ученія, които осжжда черковата. Новата степенъ

е сѣмето на реформаціѣтъ, защото тя постави Лютера проповѣдникъ на народа и истълкователь на словото божіе. Новата служба го постави между двѣ клѣтвы — да запазва божіитѣ истини и да са покорява на Римскѣтъ черковѣ. Нѣ Лютеръ не са двоумилъ: той запазилъ първѣтъ и развалилъ вторѣтъ. И прѣди Лютера имало учены Германцы, които были достигнали до изслѣдованія противны на католическѣтъ черковѣ; нѣ отъ страха на черковнитѣ наказанія тѣй скривали своитѣ мнѣнія. Лютеръ не трѣгилъ подыръ имъ; той считалъ за своѣхъ длѣжность да съобщава сичкитѣ измѣненія въ своитѣ убѣжденія на слушателитѣ си и да доде въ противуречіе съ римскѣтъ черковѣ. За разваляніето на клѣтвѣтъ нѣкои писатели укоряватъ Лютера; нѣ тѣй не помислилъ, че истината е по-горѣ отъ клѣтвѣтъ и сѣксга истината трѣба да са прѣдпочита. По добръ е да носи человекъ наказаніе за клятвонпрѣступленіе, нежели за отворженіе на истинѣтъ. Ако е укоръ, дѣто са разваля лъжливѣтъ клѣтвѣ, то укоръ ще бѣде и това, когато нѣкой са закълне за зло, послѣ са расcae и не струва золото—не изпълнява клѣтвѣтъ.

Богословскитѣ му трудове състояли въ чтенія и тълкованіе на св. Писаніе. Въ тѣзи трудове той са помагалъ и отъ книгитѣ на св. отцы; нѣ малко по малко той оставилъ сичкы другы и прибѣгвалъ само къмъ Августина. Ако и да искавалъ въ тѣзи си трудове мисльтъ, че человекъ не са оправдава съ дѣлата на благочестіето; нѣ се пакъ не отстѣгивалъ отъ католичеството. Въ тълкованіето му на Псалтиря, напечатено отъ 1514 до 1416, Лютеръ са явява еще католикъ и първенството на папѣтъ е за него несъмнѣнно дѣло. Той приема чистилицето и наказаніето на еретицитѣ. Страданіята и лишенията сѣ средство за животъ вѣчный; поклоненіето на иконитѣ не му е еще противно не му сѣ противны и католич. догматы. Съ едиж думѣ противорѣчіето е было слабо и са запирадо на въпроса за оправданіето. У Лютера нѣмало мисль за отдѣленіе отъ западнѣтъ черковѣ; той считалъ себе си призванъ да изцѣли язвитѣ на таѣхъ черковѣ, а не да ѣхъ съсипе. Таквази е была сѣщностъта на вторѣтъ отъ третѣ степени, които е прѣминилъ Лютеръ отъ началото на своя религіозенъ животъ до края.

Въ западнѣхъ черковѣхъ отдавна имало двѣ черковны партіи, отъ които едната прие́мала христіанското ученіе и черковното устройство за неизмѣнны, а другата прие́мала расклоненіе въ това ученіе и обръщала различныѣ новы понятія въ догматы. Първата партія са нарича прѣдставителна черкова, защото върховната власть е на вселенскій съборъ; вторята са казвала *Іерархическа*, защото распорядителната власть была въ рѣчѣхъ на Іерархіята и на нейный главж — Папата, еще защото тя съкога считала мірянетѣ несравненно по долни отъ духовныѣхъ. Цѣль редѣ писатели възвели това ученіе на системж и го подкрѣпили съ авторитета на св. Писаніе, злѣ разбрано, и на прѣданіето, злѣ прѣкроено. Христосъ невидимый глава на черквѣхъ останжлъ на странж и мѣстото му заловилъ папата. Като пълновластенъ намѣстникъ Христовъ, папата станжлъ непогрѣшимъ и силенъ да отвара и да затваря римскыѣ врати за хората. Искупленіето, за което Христосъ е прѣтърпѣлъ страданія и кръстнж смъртъ папата дава съ едно махваніе на рѣжкѣхъ. Продажбата на прощальныѣ писма именно на това ученіе са опира; на него са опира и ученіето за оправданіе чрѣзъ дѣлата. Защото нѣкои отъ посланіята на апостола Павла, както и ученіето на Августина и нѣкои мѣста у Амвросія и Берпарда противорѣчатъ напълно на папскѣхъ теоріиж; за това Лютеръ полага за свой длѣгъ да възвърне силѣхъ на божіиѣхъ благодать въ дѣлото на спасеніето и да възвые хората къмъ живѣхъ вѣрж, на мѣсто да чакатъ спасеніе само отъ собственыѣхъ дѣла.

Като са утвърдилъ въ ученіето за оправданіе, Лютеръ са заловилъ да го защищава отъ сичкыѣ му противницы. Той отворилъ страшны спорове съ строгитѣ наисты и безстрашно доказвалъ своитѣ мнѣнія съ авторитети на св. Писаніе. Въ тѣзи прѣпиранія са укрѣпывалъ неговій умъ и расла неговата рѣвность къмъ истинѣхъ. Отъ 1516 неговыѣ нападанія на схоластикѣхъ ставатъ повече и повече силны. Въ Февруарія той са смѣе на онѣзи богословы, които искатъ да обясняватъ вѣржѣхъ съ помощѣхъ на аристотеловѣхъ философіиж и така замотаватъ истинныѣхъ на евангеліето, намѣсто да го разяснѣхъ. Въ Маія той отвърга еднж книгж, която считала до тогава за

августинова, и доказва, че тя е подложна. Въ университета става раздвоение и двѣтъ страни са въоръжаватъ една срѣщу другъ съ слово и съ доказателства. За Лютера са прѣширали млади момцы, пълны съ рѣвностъ и рѣководны отъ своя учитель. Тѣй доказвали, че книгата покаяніе, на коѣто са опира католическото учение за добры дѣла, не може да бѣде на Августина, който въ сичкытъ си други съчиненія доказва, че спасеніето са дава благодатно за вѣржѣ, а не за добрытъ работы, тѣхнытъ доказателства были до толкова силны щото противицытъ имъ не могли да не видѣжѣ, че истината не е на тѣхныхъ странѣ. Сичкытъ профессоры на Виттенбергскыя университетъ зели странѣ на Лютера, който не са за прѣлъ на това, нѣ поченѣлъ да си протестира дѣйсгвіята до университетытъ въ Нюрембергъ и Ерфуртъ. Неговото вліаніе расло ежедневно и отъ сѣкѣдѣ поченѣли да поглеждатъ на него. Отъ сѣкѣдѣ са показвали надѣжды, че той ще прѣобрази черковѣжѣ и ще намали злоупотребеніята, които тежали на христіанетѣ. Него слушама съ любовь защото бозъ да отхвърга еще добрытъ дѣла стоплялъ сърдцата съ вѣрж и надѣждѣ на Христа. Распалената младежъ внимавала въ неговытъ думы, като въ пророчесѣва, и поголѣмата часть отъ народа была готова да му помогне въ прѣобразованіето на черковѣжѣ. Въ проповѣдитѣ си къмъ народа, въ 1517 год. той раскрыва 10-тѣхъ заповѣди и полага сичкытъ си старанія да внуши на слушателитъ намѣреніе да живѣжѣтѣ добродѣтелно, ако и да ни са дава спасеніето не за нашитѣ заслугы. Въ тѣзи проповѣди той се пакъ е католикъ; почитаніето на иконытъ, литургіята, праздницытъ, богомолнытъ пѣтуванія, поста, — сичко това са удобрява отъ Лютера. Ще каже, той былъ еще вѣренъ сынъ на католичеството и не былъ дошѣлъ до онѣзи заключенія, които посетнѣ го накаралѣ да скѣса връзкытъ съ католичеството.

За да разберемъ третѣжѣ и послѣднѣжѣ степенъ на Лютеровото религіозно учение, трѣба да знайме кое го е накарало да направи таѣж стѣпкѣ, трѣба да знайме прѣпирнытъ му за индулгенціитѣ и ученіето на тѣзи прощальны писма.

Отъ най напрѣдъ индулгенціята състояла въ освобож-

деніе на грѣшника отъ коѣ черковнѣ епитиміа, когато са виждало, че грѣшника са кае искрено. Това освобожденіе ставало съ съгласіето на сичкыѣ христіане въ общинѣтъ. То е было единъ знакъ на примиреніе съ църквѣтъ, нъ не отпущеніе на грѣховеѣ. Съ врѣме латинскыѣ учители прѣобърнѣли това внѣшно дѣйствиѣ на това тайнство и съчинили цѣло ученіе, споредъ което папата може да дава отпущеніе на грѣховеѣ. Страданіята Христовы были таквази голѣмѣ заслугѣ, щото чрѣзъ таѣ заслугѣ не само са освободили хората отъ грѣха, нъ отъ неѣ останѣла безкрайна часть въ расположеніе на подателя на индулгенціиѣтъ, папата. По този начинъ много грѣшници получаватъ спасеніе само чрѣзъ това, че заслугѣтъ на Христа и на святиѣтъ са прѣнасятъ върху тѣхъ. Отпущеніето на грѣховеѣ са дава и тогава, когато пріимателя невѣрва въ силѣтъ на индулгенціиѣтъ, защото благодатьта му са дава не за достоинството му, а въ силѣтъ на Хр. за слугѣ.

При таквызи смисленны мнѣнія не е было чудно, дѣто отъ 14-то столѣтіе насетнѣ сѣ са поченѣли страшны злоупотрѣбленія съ прощеніята. Бонифацій VIII обявилъ, че са дава пълно прощеніе на онѣзи, които идѣтъ на поклоненіе въ Римъ въ 1500 год. Той наредилъ, че повтореніето на таквызи празденства ще става прѣзъ сѣкы 100 год. Голѣмы сѣкровища са стичали въ папскыѣ ковчезы, нъ тѣй были еще доброволны. Мръсната търговія съ грѣховеѣ еще не была са отворила. Въ 1350 год. Климентъ VI като разсѣдилъ, че пеговый прѣдшественникъ малко са погрыжилъ за потомството, сѣкратилъ врѣмето на юбилейныѣтъ праздниѣ, на 50 год. Това измѣненіе оправдали съ примѣра на Іудейскый юбилей и на пятьдесятницѣ. Тозъ пѣтъ въ папскыѣ заповѣди явно свѣтіѣтъ мірскыѣ цѣли за пары. Урбанъ VI сѣкратилъ юбилейскый срокъ на 33 год., а Павелъ на 25 год. се отъ любовь кѣмъ челоувѣческото спасеніе и кѣмъ. . . . парыкыѣ

Като неможали и така да наситѣтъ своѣѣтъ расточителность, папыѣ продавали на мѣнастырѣтъ и на черковыѣтъ право да продаватъ и тѣй отпущенія, които станѣли най обыкновенный и лесный пѣтъ кѣмъ раз. Латинскыѣ календари сѣдържали каталогъ въ кой день и за колко пары са дава отпущеніето за 100 год.; за 1000, 5000, 100,000

годинъ и пр. Въ началото на XV вѣкъ Германіѣ най много са ограбвала отъ корыстолюбивитъ продавцы на отпущеніята. Давали са прощенія не само за сторены грѣхове, но и за бѣдѣщи. Който иска да яде мастно прѣзъ посты, той си купува *масляно* отпущеніе. Продажбата станѣла непрѣстанны и съ нея са занимавали най высокитъ черковници и святиитъ мѣжи въ Римск. черковѣ. Въ 1505 год. Папа Іулій II отворилъ новы способи за грабительства: той издалъ буллѣ, въ която обѣщавалъ пълно прощеніе на онѣзи които спомогнѣтъ за построеніето на храма Св. Петра въ Римъ. Левъ X продължавалъ тѣзи сборове съ поголѣмъ ревность, защото му прѣдстояли три голѣмы нужды: да доправи храма, да събере прикѣ за сестра си и да даде средства на мѣнастыритѣ, които въспитавахъ неговитъ незаконны дѣца. Въ 1516 по Германіѣ ходяше за тайн работѣ нѣкой си монахъ *Телецъ*, безстыденъ и самонадѣянъ до нѣмай кѣдѣ. Неговата безсѣбѣстность бѣше му навлекла гнѣва на Германскый императоръ и два пѣти бѣше го докарала до осужденіе на смъртъ, отъ който той и двата пѣти избѣгнѣ. Този чловѣкъ проповѣдалъ на народа, че Папата има поголѣмъ власть отъ сичкитъ апостолы, ангелы и отъ самѣтъ божій майкѣ. Сичкитъ тѣзи сѣ подолны отъ Христа, нѣ папата му е равенъ. Управленіето на свѣта и на черковѣтъ Христосъ е оставилъ папата, а самъ сѣди празденъ на небето. Самаго себе Телецъ считалъ по горѣ отъ Апостола Петра, защото съ продажбѣтъ на отпущеніята былъ е избавилъ повече хора отъ устата на діавола. За отпущеніята той казвалъ че тѣи очистяватъ по добръ отъ крыщеніето. Не стига това, той издалъ наставленія и расподѣлилъ грѣховетъ и цѣнѣтъ на искупленіето имъ. За содомство земалъ 12 гулдена, за святотатство — 9, за убійство — 7, за врачуваніе — 6, за убійство на нѣкой роднинѣ или на родителитъ — 4. За да направи по много алжшь-веринь, той плашалъ хората съ страшный сѣдъ божій, адскитъ мѣкы и съ сѣкаквы ужасы. «Нечувате ли, казва той, выковетъ на умрѣлытъ си родители? Не чувате ли тѣхнытъ страшны мѣченія? Я, какъ ви са молѣтъ да ги искуните отъ чистителный огнь! Ще ли оставите да сѣ мѣжѣтъ, когато съ нѣколко гулдена можете да ги избавите? «И суевѣрнытъ Германцы тръгнѣли при тѣзи думы

и давали сичко. Тецеля приѣмали като светець, посръщали го съ честь и смиреніе. Сичкытъ власти, сичкото духовенство излазяло на срѣщъ му съ крѣстоу и свѣщи. Когато влѣзаль въ града, въ главниѣ черковѣ са поставяль единъ сѣиджкъ да приѣма приносятъ на върнытъ. По нѣкога са казвало, че въ сѣиджка има потъ, или пероотъ арх. Михаила, и че тая светинѣ не допуща приближаваніето на прѣлсбодѣйцытъ. Смутенытъ съвѣсти заемали едни отъ другъ пары, за да пристѣпнѣтъ по безбоязленно и да са надѣнѣтъ за прощеніе.

Слуховетъ за тѣзи нечестивы дѣла достигнали до Лютера и вълнували неговѣтъ душѣ. Той захваналь да мысли върху покаяніето и да изучава неговѣтъ сѣщность, истинѣтъ. Той заблѣжилъ, че *Метанія* ще каже размышленіе ойъ сетиѣ, промѣненіе на мыслить, прѣброжденіе духовно, и по слѣдствіе на това той заключиль че въ покаяніето важното е вѣтрѣшното прѣбраждане, вѣтрѣшното желаніе за оправданіе. Дѣла на удовлетвореніето сѣ маловажно нѣщо и не чинѣтъ нищо безъ вѣтрѣшно обновленіе. Таквызи сѣ были мыслить на Лютера въ това врѣме когато той са заловиль на прѣпиранія за отпушеніята

Тѣзи мысли Лютеръ прѣкарва въ своѣтъ проповѣди на народа и ги доказва съ сичкѣтъ силѣ на своѣтъ знанія и на своя умъ. Отъ покаяніето лесно са прѣминавана на отпушеніята и Лютеръ първый пѣтъ поченжль приназливо да говори за тѣхъ около Августа въ 1517. Той доказваль на своето стадо, че отпушеніята не ползоватъ безъ вѣтрѣшно покаяніе и че трѣба да са приготвяме за отпушеніята чрѣзъ вѣтрѣшно съкрѣщеніе. Безъ съкрѣщеніе отпушеніята докарватъ вредъ, защото научаватъ челоуѣка да не мысли за правдѣ и чистотѣ. Когато очищеніето са дава чрѣзъ отпушеніята, кой ще търси оправданіе по другы начинъ? — Между това Тецель приближаваль къмъ Виттенбергъ и слуховетъ за неговѣтъ богохулни дѣла ставали по силны и по многочисленны. Лютеръ са обърнжль къмъ нѣкой отъ околнытъ епископы и ги молилъ да са постарѣнѣтъ за прѣкѣсваніето на зло, нѣ тый не пріели и да му отговорѣнѣтъ. Лютеровото стадо тичало къмъ Тецеля и са вращаль съ индугенциѣтъ въ раѣтъ. Тѣзи хора казвали Лютеру въ исповѣдитъ си, че не щѣтъ да са оставѣтъ отъ лошѣтъ си

работы. Лютеръ ги врьщаль не разрѣшени отъ грѣховетѣ, а тый прибѣгвали до Тецеля и са оплаквали. Нѣкои си искали паритѣ назадъ. Разядосаный Тецель излѣль врьхъ Лютера съкаквы хулы и го заплашвалъ съ отлученіе отъ черковѣтѣ. Ще не ще, Лютеръ са заловилъ на борбѣ, отъ коѣто по сетнѣ излѣзе реформаціѣтѣ. На 31 Октомвр. той залѣпилъ на събориѣтѣ черковѣ въ Виттенбергъ обявленіе, че е готовъ да докаже безсиліето на отпушаніята и да заштити 95 положенія срѣщу тѣхъ. Той направилъ това не безъ страхъ и готовъ былъ да са запре на това, ако противницѣтъ не бы го принуждавали да иде по нататѣкъ. Додѣто Тецель напише отговоръ на положеніята, явилъ са другой отговоръ на нѣкого си Силвестра Пріерія; той са мжчилъ да докаже, че папата е всесилень. Нѣ неговою съчиненіе было твърдѣ слабо. Появилъ са отговора и на Тецеля и между двамата борцы са поченѣло твърдѣ горѣщо прѣпираніе. Лютеръ написалъ подробно обясненіе на 95 тезиса и проводилъ копіи на папѣтѣ и на нѣкои епископы. Сичко това са разнасяло быстро и за малко врѣме напълнило Германія тѣй, щото сичкы си обърнѣли очитѣ къмъ Виттенбергъ. Еще прѣпираніята съ Тецеля не были са свършили и ето че са явява новъ противникъ, толкова зълъ, щото Лютеръ му нарича думѣтъ *василискы*. Съ появленіето на тоя противникъ, Іоанна Екка, въ борбѣтѣ си смѣсѣтъ и други лица. На неговото съчиненіе отговаря профессоръ Карѣштатъ и силно напада на схоластикѣтѣ: борбата на книгѣ са продължава еще нѣколко врѣме и изыква доста знамениты съчиненія отъ двѣтъ страны.

(Слѣдува)

ОРАСЪ МАНЪ.

—0—

Орасъ Манъ е малко познатъ въ Европѣ; неговитѣ идеи обаче всѣкы день прѣобладаватъ и частъ приближава гдѣто неговото имя ще ся запише между благодѣтели на чловѣчеството. Орасъ Манъ не е само прѣобразовательтъ на училищата въ Америкѣ; той е първы кой

то разбора че народното възпитаніе бѣше днесъ главната задача на политикѣтъ и на образованіето. Тая задача, той ся не благодари само да ѣх положи, той ѣх п рѣши.

Роденъ на 4 Маія 1796, въ градеца Франклинтъ, Орасъ Манъ останъ отъ рано безъ бащѣ, и, още дѣте, ся намѣри безъ срѣдствъ. За това и нѣма друго възпитаніе освѣтъ онова което даваше едно бѣдно училище отворено на четирытъ вѣтрове. «Самата полза който извлѣкълъ отъ него, казваше той по послѣ, кога ся смѣеше съ прѣимиялытъ ся злосчастія, была да научи землеописаніето. При собѣтъ чловѣкъ изгаряше, десять стѣпки по далечъ замръзваше отъ стутъ, така щото въ седамы крачки той бѣше минѣлъ и прѣзъ петь-тѣхъ зони на зѣтѣтъ и позналъ всичкытъ климаты.» Фамиліята бѣше толкова сиромашка, и Орасъ толкова куражлія, щото си плати самичакъ книгытъ които му трѣбахъ за ученіе, съ парытъ които намѣри срѣдство да испечели като плитеше сламъ. Училището бѣше за него още и едно удоволствіе; защото, прѣди всичко, той трѣбаше да работи на полето за пропитаніе на фамиліѣтъ. Такъвъ е трудный начинъ по който ся възпита Орасъ Манъ; той нѣма почивкѣ нито единъ день. По ради това, той не разбираше никакъ оныя хора които ся оплакватъ че тѣзи или онѣзи работа не имъ аресвала. «Колкото за мене, казваше той, трудътъ е мойтъ элементъ; азъ живѣѣхъ въ него, както рибата въ водѣтъ.» По нѣкога обаче, като ся поразмислише врѣху растрѣеното си здравіе отъ уморяваніята на дѣтинството си, той прибавляваше: «мжката (трудътъ е дойката на чловѣка, нѣ тя даде мени най горчивито си млѣко.» Той иска поне другытъ да ся ползуютъ отъ неговѣтъ опитность: той е първый който направи да ся построятъ училища на здравы мѣста, добръ стоплены, на добръ въздухъ, гиздавы и веселы; той е който остави въ програмѣтъ на възпитаніето доста мѣсто за игиенѣтъ, за развитіето на тѣлото, за гимнастикѣтъ даже, и за игрытъ.

Въ 1785, основателитъ на градътъ Франклинтъ бѣхъ поискали еднѣ камбанѣ на славныйтъ крѣеникъ на разжающій ся градъ. Старый и тѣнѣкъ философъ имъ бѣше испратилъ въ отговоръ еднѣ малкѣ библіотикѣ, думаящъ че за хора разумни като тѣхъ, *разумѣтъ е по добро нѣщо отъ звукѣтъ.*

Орасъ Манъ прочете тия книги, които говоряхъ за исторіѣ и за богословіе; това прочитаніе му даде онзи вкусъ да ся учи койго го неизостави освѣнь съ живота му. «Кога прочее, казваше той, кага прочее ще ся занимаваме съ юношеството? Ный бдимъ връху сѣмѣто което въ вѣрѣваемы на земѣтъ, а съ чловѣческѣтъ душѣкъ ся занимаваме само когато вече слѣнцето на младостѣтъ прѣмине. Ако да бѣше въ монтѣ рѣцѣ, азъ щѣхъ да сѣмъ книги по всичкѣтъ земѣкъ, както другѣтъ сѣмѣтъ жито въ бразнѣтъ.»

До възрасѣ двадесѣтъ годишнѣкъ, Орасъ Манъ стоя при майкѣ си, женѣ отличнѣкъ и който той обичаше нѣжно. При всичко че обработваше земѣтъ, младото момче си мечтайше за добро бѣдѣще. «Нѣ, пишеше той по послѣ на единъ отъ пріятелѣтъ си, никога желаніята ми ся не стремяхъ къмъ богатство нито къмъ славѣ. Има единъ инстинктъ който ни тласки къмъ ученіето, както има единъ инстинктъ който тласка птицѣтъ да ся изсѣлватъ като наближи есенѣта. Всичкѣтъ ми мечтанія бѣхъ когато бѣхъ малъкъ да направѣкъ нѣщо полезно за чловѣчеството. Това направленіе на идеѣтъ ми, азъ го длѣжахъ неизряднѣтъ начала които родителѣтъ ми бѣхъ ми вдѣлбали въ главѣтъ. Азъ бѣхъ убѣденъ че за да сполучѣ не ми липсуване друго освѣнь да ся изучѣ.»

Съ много трудъ и жертвы, Орасъ Манъ пристигна да влѣзе въ Университета на Бровнъ въ градѣтъ Провиденіе. Тамъ той ся отличи и кагато взѣ дипломѣтъ си, на 1819, той произнесе едно слово връху *напрѣдочнѣкъ характеръ на чловѣческото поклоненіе*. Този е былъ истый прѣдмѣтъ когато, 60 годишъ по напрѣдъ е поддържалъ съ толкова блясъкъ младый Тюрго. Друго едно списаніе на тоя му възрасѣ е было: *Длѣжностѣта на всякъ Америكانецъ къмъ потомството*. Орасъ Манъ истыкува въ него дълбокѣтъкъ мысль на еврейскый пророкъ който наричѣ *Отецъ на вѣковѣтъ* Спасителя когото вижда въ бѣдѣщето. *Отецъ на вѣковѣтъ* не е ли истинното имя на който разшири чловѣческый духъ и хвърли въ по добъръ пѣтъ подмладеното и укрьплено чловѣчество?

На 1823, Орасъ Манъ бѣше вече адвокатнѣкъ и ся постанови въ града Норфолкъ; нѣколко години послѣ той принесе кабинетѣтъ си въ Бостонъ.

Въ маляко врѣмя, благодареніе на неуморимото му трудолюбіе, той стапа единъ отъ авокатытъ които ся най много трѣсать и които най много намиратъ работѣ. За това, още въ 1827 годниѣ, съгражданытъ му го въведоха въ общественый животъ, като го избраха за свой прѣдставитель въ камарѣтъ на Масашусетъ. Шестъ години по послѣ той ся избра за въ Провинціалный Сенатъ когото прѣдседателствува въ 1836.

Орасъ Манъ быше пріятель на народа; нѣ, по това истото, той никога не принадлежаше на партіиѣ. Той ся много повече занимава съ нравственнытъ и матеріалныинтересы на отечеството си нежели съ ежедневнытъ кавгы на партіиѣ. Първото му слово има за цѣль да защити религіозныѣ свободѣ; второто му слово быде произнесено въ ползѣ на желѣзныѣ пѣтица които тогава бѣха едиѣ новостъ. Орасъ Манъ изходатайствова денежното спомаганіе на Държавѣтъ за пѣтя на Западъ, прѣвъ опытъ отъ тыя огромны линіи които щѣтъ турѣтъ въ съобщеніе двата Океана. Той направи да ся уничтожи публичныѣ лотаріиѣ; той направи да ся построи болницѣтъ на лудыѣ въ Ворсестеръ, прѣвото убѣжище гдѣто, въ Америкѣ, тыя злосчастни сѣ были глѣданы съ вниманіето което изисква окаяната имъ бѣдность. Най много отъ всичко, той прислѣдова и уборва безъ почивъ пѣнството, което прави толкыва голѣмы упостощенія въ Америкѣ; той накара даже да ся издаде наказаніе противъ всяко лице което стори *виѣжѣ* да ся упиѣ своевольно съ спиртливы питіета. За прѣвъ пѣтъ, мыслимъ ный, че пѣнството ся е турнало тогава въ числото на винытъ; нѣ ако то не е вина, безъ съмнѣніе е че то е което причинило най много вины на свѣта.

Поставенъ по таланта си на чело на своя запаятъ, прѣдседатель на прѣвото политическо тѣло на Държавѣтъ, уважаемъ отъ съгражданытъ си които го бѣха натоварили да приглѣдѣ и да нарѣди законытъ и уставытъ на Масашусетъ, Орасъ Маръ нѣмаше освѣтъ да събира плодовеѣ на дългытъ си трудове; fortunата идеше сама при него. Внезапно, на 1837, той остави едио поприще което му даваше почести и богатства, за да ся посвѣти на едио дѣло по-скромно по паружность, по велико на дѣло, въспитаніето на народа.

Отъ самото си дѣтство, Орасъ Манъ ся бѣше по чувствувалъ роденъ за да спомогни за физическото, умственнo и нравственнo възвышеніе на съотечественици-тъ си. Тогава като неговитъ съверници по-амбиціозни пи-шихъ политически членове, Орасъ Манъ пишеше връху възпитаніето, и когато му останеше малко свободно време, той правише сказки и прочити. Неговото счястіе бѣше да живѣе съ дѣцата и да е и той едно отъ тѣхъ. Въ законодателнитъ тѣла, той ся бѣше поставилъ побудитель и адвокатинъ на училищата, и бѣше повече отъ единъ пѣтъ сполучилъ да ся посвѣщава за тѣхъ по-големко количество отъ бюджетъ на Държавѣтъ. Нищо прочее по естественно отъ избора когото направихъ отъ него да бѣде писаръ на Писалището на възпитаніето което ся бѣше едва оставило въ Бостонъ. Славный Едуардъ, Евверетъ, тогавашный управитель на Масашосетъ е който дързна да му поискъ това доказателство на самоутвържденіе.

Изискуване ся, на истинѣ, дѣйствително самоутвържденіе за да размѣни богатѣтъ си кліентелъ и хубавый си политически чинъ срѣщу едно скромно положеніе на писаръ съ петь хиляди франгы заплатѣ. Всичко трѣбаше да ся състави отъ начало; не знаеше ся даже какво ще прави Писалището, и трѣбаше да ся минѣтъ поне десять години за да приве-сѣтъ прѣобразованіята полдъ. «Нъ, пишеше Орасъ Манъ на сестрѣ си, не е ли по добръ да правимъ доброто не-жели да ни хвалятъ че сме го направили? Ако съ уси-ліята азъ сполучя да ся узнае кое е найдобротопострое-ніе на училищата, кои сѣ най добрытъ книги, най добра-та организація на училищата, най добрытъ методы; ако можъ да открийъ по кой начинъ едно дѣте което не ра-сѣжда, което не размышлява, което не говори, може си-гуно, да ся възпита на стѣпенѣтъ на единъ благороденъ гражданинъ, готовъ да ся бори и да умре за правдѣтъ; ако можѣ само да распрѣснѣ нѣколко добры идеи въ о-течеството си връху тоя прѣдметъ, мыслишь ли че моето писарство ще бѣде безполезно? Ничтожното названіе кое-то му давахъ, скромностѣтъ на службѣтъ му, не го без-покояхъ яко.» Ако Богъ ми помогне въ това велико прѣд-пріятіе, казваше той, свѣтътъ ще видѣ какво е достоин-ството на мѣстото ми. Колкото за титлѣтъ, малко нѣматъ

въ голѣмо уваженіе, на мене принадлежи да ѣмъ направа почтенна. Освѣтъ товѣ, обычамъ да прѣвъ честь на тѣлѣтъ си нежели да ѣдѣтъ почестытъ.» И когато му говоряхъ за дребнѣстьтъ и за недостатѣчнѣстьтъ на заплатѣтъ който му бѣхъ опредѣлили прѣдставителѣтъ на Масашусетъ: «Оставете ги, отговаряше той, азъ щѣ имъ платѣ двойно заплатѣтъ.»

Не е Орасъ Манъ прѣвъ който да си е занимавалъ съ простонародното възпитаніе. Всякога сѣ си намирали великодушны мѣжѣе които да сѣ си посвѣщавали на образованіето на народа. Въ американскійтъ реформаторъ си отличява по начина си който той разбира и рѣшава този труденъ въпросъ. Спорядъ него, нова епоха почена за свѣта. Исторіята на бѣдѣщето не ще да е повтореніето на исторіятъ на прѣминѣлото.

Теченіето на челоувѣчеството си промѣни направленіето. Масытъ народны, които до тука бѣхъ неподвижны, почватъ да си движатъ; числото излѣзва на политическѣтъ сценѣ; то не е вече зрѣлъ, то е дѣецъ. Тамъ гдѣто царува всемірното гласноподаваніе, трѣба и всемірно възвышеніе на характерытъ, на духоветѣ и на сърдцата; друго-яче, трѣба да си очакваме на злочестини и на съкрушенія всемірны. Не стига вече само да изваждаме земѣделци по-малко първобитны и художници по-малко искусны, трѣба да извадимъ граждани и челоувѣци въ най-благородното значеніе да думѣтъ. Тѣя познания които други нѣтъ бѣхъ привилегіятъ на едно малко число, трѣба дѣсь да сѣ наследство на всѣкытъ. И колкото повече отиваме на татѣтъ толкова повече трѣба да възвышаваме това общо изравненіе. «Въспитаніето което е вече дадено на народа, казва Орасъ Манъ, налага длѣжнѣстьтъ да му се даде още повече: Като го просвѣщаваме, нѣмъ възбуждаме въ него новы способности; трѣба да водимъ подѣ правила тѣзи умствени и нравствени енергіи. Тука не сѣ механически силы които, единъ нѣтъ като си турятъ въ движеніе, произвождатъ дѣйствието си и си силѣтъ; не, това сѣ духовны силы които иматъ въ себе си едно начало на животъ и на прѣдѣлъ което нищо не потушява. Идѣтъ на една машинѣ сѣ-изхабена съ разстиганіето си; въ челоувѣчeskата душа, тѣя жива сила, щомъ има свѣтъ за силѣтъ си, не си силѣ вече. тѣ

умодрява дѣйствието си, на добро или на зло, и безконечно.»

Съ други думы, до сега ся мисляше че между богатия и сиромаша, между чловѣка който живѣе отъ труда си и чловѣка който сѣди празенъ сѣществуваше едно раздѣленіе необходимо и нѣкакъ си естествено. Въ нашето старо общество, възпитаніе поставя цѣлъ бѣзднѣ между оногова което може да ся изучи и оногова който не може да усвои освѣтъ повърхностны познанія. Спорядъ Орасъ Манъ, това раздѣленіе е искусствено: може да ся даде на всѣкытъ чловѣцы здраво възпитаніе. «Азъ разумѣвамъ съ това, казва той, едно възпитаніе което да поучава сѣкыго въ главнытъ законы на нгїенжтъ, което да му покзва длѣжноститѣ на единъ началникъ на фамиліѣ, което да му дава всѣкытъ нужны на единъ гражданинъ познанія и да го прави способенъ да испѣлнява точно и съвѣстно длѣжноститѣ които ся налагать на единъ членъ на господарството.»

Въ това е оригиналността на Орасъ Манъ, въ това е величіето на неготото прѣобразование. Той прогонва изъ днешный свѣтъ старый и гибеленъ прѣдрасѣдокъ; той изличава произволно то онова раздѣленіе което сѣществува отъ шесть хыляды години. Нѣма едно възпитаніе за народа, нарочно за простолюдіето, за него възпитаніе то е едно за всѣкытъ, и което доставлява и на пай сиромасытъ завладеніята на чловѣческый духъ, источницитѣ на образованіето. Равенството което провозгласявать законытъ е чясто една гола дума: не е истина че невѣжата е равенъ на просвѣтеный чловѣкъ; нъ като просвѣщава всѣкытъ умове, като възвынява всѣкытъ сѣрдца, Орасъ Манъ постановлява истинекото равенство и го вкоренява въ правытъ. За да ся достигне до тамъ, трѣба безъ съмнѣніе много умове, много усилія, много пары; това е дѣло което изисква сѣдѣйствието на цѣлото общество; нъ спорядъ Орасъ Манъ, това сѣдѣйствиє е свята длѣжностъ. Всяко чловѣческо сѣщество което ся ражда на тоя свѣтъ има неотменно право на възпитаніето, Богъ го е сѣздалъ за да живѣе въ обществото, сирѣчь за да ся развье между подобнытъ си и да намѣри счастіето си въ това развѣтіє. Да отказваме възпитаніето на едно дѣте, е да го осѣждаме на ускотяваніето и на бѣдностьтъ, е въ сѣщо-

то врѣмя да пристѣпваме единъ отъ тѣхъ божественны закони които ся не призиратъ никога ненаказано. Въ сж-щность, всѣхъ невѣжа е една опасность за обществото. Щомъ ся случи нѣкое прѣвръщєніе, нѣкое распалєніе на страститѣ, всяко безумно животно е свирѣпо. Тамъ гдѣ-то нѣма училище, трѣба да умножавате тѣмницитѣ и бол-ницитѣ, плачевны памятници които показватъ повече на-шихъ непрѣдвидливостъ отколкото не свидѣлствува за нашето правдолюбіе и челоуѣколюбіе.

Идеята на Орасъ Манъ не можеше да не привлече вся-къ великодушнъ души. Нъ да ли не приличаше на едно мечтаніе? Можеше ли да ся даде на всичкитѣ хора едно възпитаніе доста силно за да изличи различіето между бо-гатыя и сиромаша, между ученія и невѣжата? Врѣмято и срѣдствата не липсувахъ ли на оныя които живѣятъ отъ ржцѣтъ си? Можеше ли да ся наложи на обществото да дава възпитаніето безплатно на всичкитѣ си членове? За прѣдполаганіе ли бѣше че единъ народъ който смѣта ся бы подчинилъ доброволно на такъвъ единъ данѣкъ?

На осжждєніята че былъ ютопистъ, Орасъ Манъ отго-вори съ распространєніето и прѣобладаніето на неговитѣ идеѣ въ цѣлѣ Америкѣ. Само съ силитѣ на разума, безъ други оружія освѣтъ словото и перото, той направи еко-номическѣ и моралнѣ революціѣхъ която единъ день ще има своитѣ датѣ въ Исторіитѣ на челоуѣчеството. Благо-дарєніе нему, цивилизаціята направи единъ новъ стѣпѣкъ.

Не бѣше лесна работа да сполучи да ся пріѣме едно промѣненіе толкова радикално. Може ся каза че енергіята на Орасъ Манъ бѣше на высочинитѣ на идеитѣ му. Ка-то писаръ на Писалището на възпитаніето, той цѣмаше никаквѣ дѣйствителнѣ власти; не можеше нито заповѣда да дава, нито уставъ да прави. Въ Съединєнитѣ Щаты, об-щината е господарка на училището: нѣма сантрализация, на иєрархіѣ. Писалището на възпитаніето имаше за мисіѣхъ само да събра свѣдєнія вѣрху състояніето на прѣподава-ніето, и да распространява по провинціитѣ цѣл добритѣ метеди и най полезнитѣ списанія. Трѣбаше прочее да ся прѣобразува, не училищата, нъ идєнтѣ на единъ цѣлъ народъ. Това е геройското дѣлю което прѣдпріѣ Орасъ Манъ и на кєсто посвяти дванадєсѣтъ години отъ живота

си, като работяше по шеснадесет часа на день.

Той стана апостолъ на идеѣтъ си. Съ неуморимъ ревностъ той обхождаше всяка година отечеството си, гдѣ то правяше бѣседы врьху общето въспитаніе, подбуждаваше всичкыѣ усърдиы хора да съставлявать училищны комитеты, даваше наставленія на взаимно-учителитѣ, основаваше библиотѣки. Той издаваше, като сръдство за пропагандѣ и *Вѣстникъ на общытъ училища*, отъ когато обнародва десять томове. Освѣтъ това, всяка година, той напечатваше единъ статистически рапортъ когото раздаваше многочисленно за да видятъ всичкыѣ граждане състояніето и нуждытъ на училищата. Прибавете на това едно всемирно взаимнописаніе на което посвѣщаваше една часть отъ пощитѣ си. Ето съ какво непрѣстанно трудолюбіе той спечели мѣнѣнето.

На 1838, единъ отъ неговыѣ прѣтелы, единъ великодушень гражданинъ, Г. Двигъ му даде 50,000 франгы за да основе първоначално нормално училище. Законодателното тѣло на Масачусетъ даде и то подобно количество. Тѣя сж слабыѣ сръдства съ които ся основа първото нормално училище въ Сѣдиненыѣ Щаты. Благодареніе на Орасъ Манъ, този зародишъ е днѣсь толкова размноженъ щото никоя страна на свѣта не може да ся припира съ Америкѣ за числото и богатството на тѣя заведенія.

Когато извлече изъ отечеството си всичкыѣ познанія които можеше да му снабди, той поиска да ся ползува и отъ опыта на старыѣ свѣтъ. На 1848, той посети Европѣ на свой счетъ, за да изучи училищата на Англіѣ, на Франціѣ, на Швейцаріѣ и на Германіѣ. На връщаніето си, той обнародва шестыѣ си рапортъ, който е, като наблюдателность, съвършенно съчиненіе, и който направи силно впечатленіе въ Англіѣ както и въ Америкѣ. Отъ тѣзи минутѣ Орасъ Манъ бѣше вече прочотъ чловѣкъ и увеличи славѣтъ му. Може да ся сѣди за почитаніето което вдѣхваше на Англичаныѣ отъ слѣдующыѣ нѣколко думы възмѣны отъ *Ревю д' Едімбургъ*:

»Това съчиненіе, казваше тя за десетый годишень рапортъ, е наистинѣ достойный памятникъ на свободень народъ. Ако Америка исчезнеще подъ волцитѣ; а тоя тожъ

ся спасение отъ потопяваніето, потомството бы намѣрило въ него идеалнѣ республикѣ.»

На 1848, смъртта на знаменитый Жонъ Кинси Адамъ остави едно праздно мѣсто въ Конгреса на Съединеныѣ Щаты. Определената да назначи единъ кандидатинъ комисиѣ предложи Орасъ Манъ, който ся и избра съ голѣмо вышегласіе. Той ся отличи въ Конгреса съ борбѣтъ си противъ робството, и, ако и да имаше за противникъ Вебстера, най искусный и най буйный ораторъ на своето время, той въторжествова съ силѣтъ на разума и на краснорѣчіето си. Спорядъ него, нѣмаше вища по достоукорителна отъ тѣхъ да ся държѣтъ милионы хора въ невѣжеството и въ бѣднѣстьтъ; а това не бѣше ли всичката политика на робството?

При всичко че служаще на отечеството си като законодатель, Орасъ Манъ ся оживяше че неможяше да ся посвѣти цѣль на любимото си дѣло: за това, на 1852, той остави политическото иоприще за да стане директоръ на Антохыйското училище въ държавѣтъ Охіо. Онова което го най много благодареше въ това му положеніе, бѣше да може да приложи нѣкои идеи които бѣше обмислявалъ зрѣло въ главѣтъ си. Между тѣхъ му идеи, онаѣ които му най много бѣше на сърдце, бѣше да ся въспитаватъ наедно момчетата и момичетата. Той мисляше че училището трѣбаше да бѣде образътъ на обществото, и че, отъ умственихъ и нравственихъ точкѣ зрѣнія, нищо не бѣше полоше отколкото това раздѣленіе на въспитаніе и на идеи което прави и отъ мъжіетъ и женитъ два отдѣлни народы, обитающы истото отечество и назначени да живѣѣтъ заедно.

При това, както всичкыѣ Американци, Орасъ Манъ отдаваше толкова по голѣмъ важность на въспитаніето на женитъ, колкото намѣреніето му бѣше да въвѣри тѣмъ народното въспитаніе. Той имъ бѣше отворилъ нормалното училище, въ конкуренціѣ съ мъжіетъ, и тѣй бѣхъ отговорили на призованіето му. Всѣкы знае днѣсь че тѣѣ сѣ завладѣли въспитаніето, въ Съединеныѣ Щаты, по правото на трудолюбіето и на способностѣтъ си. Врѣху шестъ училища петъ-тѣхъ сѣ въ ръцѣтъ на женитъ, и публичното мнѣніе глѣда съ удоволствіе да ся приближава ии-

путата въ който женѣ само щѣтъ възпитавать юношество на Америкѣ.

Директорството му на Антиохийското училище не было счастливо. Не че идеята да ся дава и на двата пола обще възпитаніе е непридагаема: има много смѣсены заведенія конто сполучихъ въ Съединеныѣ Щаты. Нѣ въ 1855, помежду просты и бѣды народонаселенія, безъ срѣдства нито умственны нито матеріалны, дѣлото не бѣше живуще. Слѣдъ седемь годишны отчаяны усилія, нужда станъ да ся продаде заведеніе. Самата вечерь на продаваніе, слѣдъ дълго и трогателно слово което отправи на ученицыѣ си, той ся осыти нѣщо нерасположенъ. Това бѣше мозачна треска която го относяше на оныи свѣтъ. На 2 Авг. 1859, като му отговорихъ на пытаніе че животътъ му е само три часа още, той гы употреби да даде съвѣты на любезныѣ си чяда. Послѣ като почи да бере души, чюхъ го да повтаря думы *Человѣкъ, Должность, Богъ*. Тыя три думы не бѣхъ ли девизата навсичкий му животъ? Да възпитаемы челоушцыѣ, сирѣчь да гы научимъ да познавать себе си и да управлявать сами себе си, да гы научимъ да практиковать и да почитать истинныѣ, да гы просвѣтимъ, като имъ покажемъ че тыя естественны законы конто упражнявать свѣта не сѣ друго нѣщо освѣнь явната и всегда присутствующата воля на върховныѣ мъдрость, не е ли истенный прѣдмѣтъ на възпитаніе такова каквото го проумѣваніе Орась Манъ?

Откакто е умрѣлъ, идеить му отъ день на день прѣбладавать. Днѣсь тый господствовать въ Америкѣ. Всичкыѣ поколенія конто прѣминахъ прѣзъ общить училища разбрахъ че възпитаніе е условіе на нравственностъ, на богатството и на благосостояніе на народытъ; тый почувствовахъ при това че сѣ получили и едно благодѣаніе което гы задлъжява; и поискахъ да прѣдадѣтъ на потомството наследство по богато отъ онава косто бѣхъ получили. Нищо не е доста хубаво за училището, *той палатъ на младостъ*, както го наричатъ въ Съединеныѣ Щаты; никаа разписка не е доста голѣма за тыя дѣца конто слѣдъ малко щѣтъ бжѣтъ гражданетъ. Въ Масачусетъ, въ отечеството на Орась Манъ, иначе, на 1867 година, 231,685 дѣца върху 255,323

конто слѣдувахъ общитѣ училища, и разноската за всяко дѣте бѣше около 50 франгы. На 1860, шесть-тѣхъ най напредѣхъ въ възпитаніето Държавы, Новъ-Йоркъ, Пенсилванія, Масашусетъ, Охио, Илиноа и Висконленъ, харчахъ за училищата си едно количество отъ 63,586,445 франгы; шесть години послѣ, при всичко че имаше между особна война и финансовъ криза, тѣхъ харчахъ почти двойно количество: около 124,192,775 франгы. Въ по неравнитѣ мѣста усилията не сѣ по малки; и на всякадѣ гдѣто ся построихъ жилища първото здание което съграждавать по между колибытъ е училището. Нѣма ни единъ селянинъ който да не мисли че общето възпитаніе трѣба да е дѣло на всичкихъ, защото е благодѣяніето и спасеніето на всичкихъ; нѣма ни единъ отъ тѣхъ който да не е научилъ на училището голѣмыхъ истини които Орасъ Манъ извади на видѣло; нѣма ни единъ който да незнае че производителността е дѣло на духа повече нежели на рѣцѣтъ и че политическата свобода неможе да ся държи безъ единъ народъ разуменъ и правственъ. Това е което истѣкува огромното счастіе на Америкъ и чудното за насъ съединеніе на крайнятъ тамъ свободъ съ крайня безопастность. Главный ресортъ (яй) на това ново общество, е възпитаніето на всичкихъ платено отъ всичкихъ.

Това ся видѣ, твърдѣ добрѣ въ врѣмѣто на гражданскитѣ войнѣ. Тая ужасна война която турна на кракъ повече отъ единъ милионъ чловѣцы въ Сѣверъ, ся направи и поддържи отъ свободныхъ усилия на единъ народъ просвѣтенъ. Врѣху хыляда солдати които съставлявахъ единъ regimentъ въ Масашусетъ имаше само дванадесеть които не знаяхъ да пишеть; тѣхъ ся научихъ подъ чиядрѣтъ и въ войнѣтъ. Въ единъ месакъ на 1861, прѣдсѣдательтъ на республикѣтъ Линколнъ можеше да каже съ законна гордость: «Можалъ быхъ да именувамъ цѣлы regimentи на които солдатитѣ възмѣны въ купъ притежавать познаніето на всичкихъ искусства, на всичкихъ науки и на всичкихъ потребности за обществото художества. Ако бѣше нужно, въ него ся бы намѣрилъ единъ прѣдсѣдатель, единъ кабинетъ, единъ конгресъ, негли и едно еждебно тѣло, всичкихъ въ сѣстоаніе да управлявать отечеството.» Существованіето на тѣхъ regimentи, присѣствіето даже на Линколна на прѣд-

сѣдателството, старий работникъ, старий ученикъ на общинѣ училища, не бѣше ли триумфътъ на идеитѣ и на усиленіята които осигуряватъ на Орасъ Манъ безспорно имя?

На 4 Іулія 1865, гражданетѣ на Масашосетъ издигнахъ статуя на Орасъ Манъ. Тая статуя ся плати чрезъ сускрипціи, въ които и богаты и сиромасы взѣхъ участіе. Учителетѣ дадохъ по петъ франгы; ученицитѣ по единъ франгъ и четвъртъ за да почетатъ оногова който го-воряше чясто за своитѣ деведесять хыляды дѣца. Ако е истина че сѣдятъ народитѣ отъ памятницитѣ които възвышаватъ, какво трѣба да ся мысли за народитѣ който туря въ рѣда на своитѣ герои челоуѣкътъ който ся посвяти на възпитаніето? Орасъ Манъ не е ли оправданъ? И не трѣба ли да почнемъ да вѣрваме като него че училището ще промѣни свѣта като изгони изъ него насиліята и вѣрварството?

Нъ най хубавый памятникъ който е издигнатъ на Орасъ Манъ и най достойный за него е онзи когото му посвѣти другарката на живота му, Г-жа Марія Манъ. Съ пажбно вниманіе, тя съчини едно жизнеописаніе пѣлно съ писма и документи които челоуѣкъ неможе да чече безъ эмоцій. Каква исповѣдь на краснѣ души! Какво зрѣлище да глѣдашь единъ челоуѣкъ който става апостолъ на една идея и който, безъ да глѣда назадъ, ѣ посвещава врѣмјато си, имота си и живота си! Прѣдъ такова едно лице колко челоуѣкъ чувствува себе си малъкъ и въ ещито врѣмя колко го той обича и колко бы желалъ да го поддържа! Нѣма нравственна книга която да струва повече отъ прочитаніето жизнеописаніето му. Глѣдашь Орасъ Манъ, слушаешь го, повтаряшь думитѣ на послѣднето му слово: « Въ тѣхъ благороднѣ битвѣхъ на живота, гдѣто виѣ ся борите съ заблужденіето и несправдата, дѣца, ако иъкога падните отъ долу, дано бы могли поне да бждите всякога подкрѣпени и утѣшени чрезъ торжествующатъ мысль че сте подвили едно злоупотребленіе, единъ недостатъкъ, една лудость, едно криво мнѣніе, единъ жестокость, едно какво да е зло. И, моля ви ся, пазете въ сърдцата си тѣя думы които ви оставямъ за сбогомъ: сранувайте ся да укрите безъ да сте спечедили иъкоя побѣда за челоуѣчеството, »

На това драгоцѣнно жизнеописаніе, обнародвано въ Бостонъ на 1865, Г-жя Орасъ Манъ прибави и два тома които съдържаватъ *прочитаніе и рапортытъ върху въспитаніето*. Другъ единъ послѣденъ томъ съдържава *политическитъ слова*. Това сж съчиненіята на този добродѣтеленъ мжжъ. Отъ првъый день има върж въ естествѣнѣжъ добринѣ на челоувѣческото сърдце; отъ првъый день, той мысли че челоувѣкътъ е създаденъ за да ся развива и да ся улущява непрестанно, и отъ првъый день той подаде рѣжж на своитъ братія за да подкрѣпя слабитъ и да просвѣщава невѣжитъ. Просвѣщеніето има и то своитъ апостоли и святін които ся посвѣщаватъ да распръсватъ и распространяватъ истинѣжъ. Орасъ Манъ е единъ отъ тия миролюбивы герои които сж прѣдприязи да водятъ челоувѣчеството къмъ по добры сѣдбы. Никой не е разбралъ по добръ че трѣба новы хора за новото общество; тия новы хора само въспитаніето може да ги даде. « Сръдството което Богъ избра за да прѣобразува свѣта, казваще той, е училището. » Ето святото дѣло което го привлече; той му посвяти всичкитъ си силы и му остана вѣренъ и до смъртъжъ си.

Коя слава челоувѣческа не останва бѣдна прѣдъ толтова тихый и толкова чистый блясъкъ на подобенъ добродѣтель?

(Прѣводъ отъ Френскы).

Значеніето на младежа въ обществото.

За обществото сж нужны сичкитъ възраси, както сж нужны четирѣхъ врѣмена за годината. Каквото сѣко отъ тѣзи врѣмена има своето значеніе не полезно за икономіята на земята, сжщо тѣй сж нужны и полезны за икономіята на обществото и различнытъ възрасы.

Нъ каквото, отъ друга страна, значеніето на сичкытъ врѣмена не е еднакво, нъ сѣко отъ тѣхъ си има своята служба и своя характеръ; тѣй сжщо и възрастытъ на хората въ обществото нѣматъ сжщото значеніе, сжщата полза и сжщый характеръ.

Пролѣтъта е онова врѣме, когато силытъ на естество-то са намиратъ въ най сгоднытъ условія да възприематъ сѣкаквы семена и да ги произвождатъ въ кичесты и веселы растенія. Есенъта е врѣме за събиране на плодоветъ, които сж посѣяны прѣзь пролѣтъта. Ще каже, пролѣтъта сѣе, есенъта събира.

На кое отъ тѣзи двѣ врѣмена да са даде прѣдпочтеніе? За практическытъ хора, които считатъ за положително само очова, що е на рѣка, за тѣхъ есенъта е несравнено по горѣ отъ пролѣтъта. Тя е по горѣ защото дава узрѣлы плодове, които хранятъ челоувѣка и го ползватъ. За тѣхъ пролѣтъта съ буйната си зеленина е нѣщо, не толкова важно и полезно.

Но за челоувѣкъ съ размышленіе по-широко отъ онова което гледа само за ползата на рѣка, за таквъ челоувѣкъ пролѣтъта е несравнено по горня отъ есенъта, защото той вижда, че есенъта събира наистинж, нъ събира онова, което дава пролѣтъта, което е израстила пролѣтъта, а не което е израстила сама. Тя сама нѣма тая служба и тая сила да произрастява сѣкаквы билкы и плодове. Това е дадено на пролѣтъта.

Казаното за двѣтъ врѣмена са прилага току-рѣчи впълно на младостъта и приклонностъта въ живота на челоувѣцытъ. Мladeжа е пролѣтъта на обществото; той е онова врѣме, когато силытъ на обществото сж въ голѣмо разбужданіе и готовы не само да възприематъ сѣкаквы семена и да ги произрастяватъ, нъ еще и да ги обръщатъ на великолѣпны дръвие. Мladeжа е онзи елементъ, който обновява обществото, както пролѣтната топлина обновява природата.

Съ една дума, младостъта е животъ, топлина, обновленіе и сила. Въ това отношеніе тя надминава твърдѣ на далечъ прѣклонностъта, която е тишина, спокойствіе, хладина и застояваніе върху онова което е дала младостъта. Както есенъта е прѣдшественикъ на зимата и на вдървяваніето, тѣй сжщо прѣклонностъта е сплтникъ на неподвижностъта.

Това като е тъй, службата и значеніето на младежа въ общественный животъ ставатъ отъ най важнытъ. Тоя възраст получава характеръ отъ първа необходимостъ. Между това намиратъ са хора, които никакъ не зематъ прѣдъ очи свойствата на този възрастъ, и които гледатъ на младежа като на едно зло, малко или много голѣмо. Обновителната сила на тоя възраст ги плаши и имъ подига злъчката, защото имъ разваля безмолвіето. Таквызи отрицатели на младежа са намиратъ изобилно въ сичкытъ българскы градища. Чорбаджиитѣ и сичкы онѣзи, които сж си затоплили мѣстата, съкога сж противны на подвижната младина, която иска да побутне обществото напредъ и да измѣни нѣкои части на живота, които вече сж устарѣли и нѣматъ смисълъ. За тѣзи хора младежа е немирень, неразумень и дори лудъ. За тѣхъ стремленіята на младытъ сж глупостъ и немирство. Тѣзи стремленія като развалятъ затопленийъ пологъ на положителнытъ и благоразумнытъ чорбаджи-такжмларъ, тъй трѣба не само да не са зематъ въ вниманіе, нъ и да са затыпкуватъ още въ зачалото си. Така са е породило раздѣленіето между млади и стары почти въ сичкытъ българскы градове; така са е развило онова недоувѣріе, съ което старытъ гледатъ на младытъ.

Отъ нѣколко години насамъ по нашитѣ градища ставатъ доста работы отъ общественна полза. Колкото слабы и да бѣдѣтъ тѣзи опыты, тъй ставатъ. Читалищата, различни дружества и сичкытъ опытванія и дѣйствія за общественны улучшения са подкачатъ и продължаватъ само отъ младытъ. Старытъ го считатъ като за недостойно нѣщо да са намѣсжтъ съ младытъ и да са нагласятъ съ тѣхнытъ мысли и намѣренія. За дълбоко опытнытъ старцы дѣлата на младытъ сж играчка, ако не сж опасностъ. Заради това тѣзи дѣла, тѣзи начинанія нетрѣба да ся пеощряватъ, нетрѣба да имъ са дава прѣднина, трѣба даже да са натискатъ и задушаватъ.

Инакъ, може да додѣтъ работытъ до тамъ, щото старостыта да изгуби вліяніето си, положеніето си, чорбаджилака си. Тѣзи млади отъ нищо не сж доволны, сичко искатъ да прѣправятъ. Чорбаджи и чорбаджилакътъ не имъ аресватъ, калугерството не было добро, гръцката черкова была мѣнителъ, недоустроена българска не имъ пождава,

владыцѣтъ не были доброжелательны, колкото трѣба общиницѣтъ ни не были наредены, общицѣтъ ни работы не отивали добръ — това имъ са върти постоянно въ устата, ако ги оставишь, тый ще направятъ свѣта горѣ долу. На послѣдне време сж са развыкали и срѣщу комисаритѣ, и то срѣщу най добрытѣ отъ тѣхъ. Какво имъ правятъ тѣзи хора?

Така си разсмѣждаватъ старытѣ и си поставятъ за длъжностъ и правило да събарятъ онова, което сж мжчжтъ да издигнатъ младытѣ. Отъ тука излази онова раздвоеніе въ нашия животъ и въ нашитѣ стремленія. Много са говори и прави за улучшеніе въ живота ни и въ обществото ни, и много си остава на дума или са изгубва прѣдъ голѣмытъ спѣхы, както са изгубва малката вада въ пѣсчивата пустаыня.

Ный не отричаме, че на това противоположаніе между стары и млади не сж спомогнали и младытѣ съ много погрѣшки и съ голѣмытъ си бързинѣ сичко да промѣнятъ изведиѣжъ; не можемъ обаче да не кажемъ, че по-голѣмата вина е у старытѣ, които въ този случай слушатъ повече своитѣ интересы нежели общицѣтъ. На младостта е свойственно да тича напрѣдъ и често да прѣминава границѣтъ; нъ именно за това защото тоя недостатѣкъ ѣ е свойственъ, природенъ, за това той е и извинителенъ. Можемъ ли да осжждаме пролѣтъта, защо придава на растеніята излишка буйность.

Този недостатѣкъ е извинителенъ и подъ другъ изгледъ. Той е извинителенъ и по това, че става отъ излишна ревность къмъ общото благо, зарадъ което младостта забравя себе си. Въ своята вѣсторженность къмъ нѣкоя идея или къмъ нейното приложеніе въ живота, младостта често може да не съгледа и съобразно сичкытѣ обстоятелства и така да падне въ нѣкоя погрѣшка. Нъ това ще ли каже, че младостта е само лекомысліе и погрѣшки?

Да утвърждаваме това, то е да правимъ твърдѣ голѣма погрѣшка и да казваме на златото сгуръ. Частнытѣ погрѣшки на младостта сж нищо прѣдъ достоинствата и ползытѣ ѣ. Тый сж като 10 части мѣдъ на 100 части злато. Безъ младежа и безъ неговата вѣра въ по доброто; безъ въсприемливостта на младытѣ и безъ тѣхнытѣ безкористныя стремленія къмъ улучшеніята; най послѣ, безъ тѣхната

подвижностъ напрѣдъ и безъ тѣхната беззавѣтна прѣданность къмъ новитѣ мысли и къмъ обновленіето, — безъ сичко това живота бы былъ твърдъ монотоненъ, твърдъ застоянъ, твърдъ киснѣлъ и вонѣщъ. Младитѣ сж двигателный элементъ на обществото, а извѣстно е сѣкиму, че въ движеніето е живота, въ движеніето е смѣсла на живота.

Безъ движеніе и безъ неговитѣ слѣдствія—измѣненіята живота—скоро щѣше да ны прѣища. Ако не може да чака измѣненія, сѣкы ще загуби охота да живѣе. Само защото вѣрваме въ измѣненіето на положеніето си, само за това прѣнасяме дълшый день и неговитѣ неволіи и горчевини. Е, добрѣ; нъ тая надежда въ добро бждѣще са поддържа чрѣзъ младитѣ; тѣзи улущенія са очакватъ само отъ младитѣ, които въспріематъ семената на сичко ново и добро, хранятъ ги въ себе си и са мжчѣтъ да ги произрастѣтъ въ обществото. Кога е тѣй, кога тая възвышена и благородна служба е оставена на младежа, трѣба ли да гледаме на него съ прѣнебрѣженіе и на начинаніята му съ студенина и съ неприязнь? Въ такъвъ случай ный ще вредимъ самы себе си, защото ще отдалечаваме отъ насъ онзи часъ, онова врѣме, когато улущеніята трѣбаше да облекчѣтъ нашій животъ и да ни освободѣтъ отъ сѣкаквы стары привычки и обычаи, които сж тежали на гърба ни и сж отравяли живота ни. Въ такъвъ случай, ный ще гонимъ доброто отъ помежду си и ще оставаме ветото и негодното, ще оставаме това, което трѣбаше да промѣнимъ, да прѣправимъ или и съвсѣмъ да исхвърлимъ.

Исторіята свидѣлствова, че общественитѣ улущенія сѣкога сж ставали чрѣзъ младитѣ поколѣнія и по тѣхнитѣ исканія. Защо е това тѣй, лесно може да са разбере. Въ естеството пролѣтъта е врѣмето за сѣяніе, защото пролѣтъта заключава нужнитѣ условія за произрастеніе на посѣтото. Въ челоувѣчеството младостъта заключава сичкитѣ условія за въспріеманіе и привожданіе въ исполненіе на сичкитѣ новы мысли и стремленія. Не е чудно прочее, че обновленіето са поражда и развива между младитѣ поколѣнія и че младитѣ сѣкога гледатъ напрѣдъ и са прѣдаватъ съ душж и тѣло на общественитѣ прѣобразованія. Младостъта живѣе за бждѣщето и работи за него, когато старостъта живѣе съ прѣминжлото и съ въспоминаніята заедно.

Плени съ сили, младежа са стреми напредъ и онова, което е възприелъ, намыслилъ и почувствувалъ, онова което счита за добро, той са мачи да го въплоти въ живота си и да стори добро на свѣта. Слабъ въ силитъ си, старостта са обръща назадъ, поглежда на онѣзи врѣмена, когато е била силна и пълна съ върхъ, и окаява прѣминялитъ врѣмена като по добри. Кой не е чулъ старитъ да хвалятъ врѣмето на своята младостъ и да осждадатъ настоящето, което туй не разбира? За тѣхъ е невъзможно да са отдѣлятъ отъ прѣминялото и отъ онова, което е било дълго врѣме тѣхно привило и тѣхенъ законъ.

Така, при сичката си опытность старитъ прѣставатъ да бждатъ елементъ за движение и животъ въ обществото. Тѣхната роля са ограничава въ съхранение на това, което са събрали по прѣди, когато възприимчивата и възпроизводителната имъ сила е била въ дѣйствиѣ. Случава са и у старитъ да са пораждатъ новы мысли и новы откритія по общественнѣ часть; това е обаче чиста теорія, мысли отвлечены, които са пушатъ на свѣта като сѣко откритіе. Опыты за тѣхното осжщественіе, за приведеніето имъ въ дѣйствиѣ не излизатъ отъ старитъ поколѣнія. Новитъ мысли искатъ новы поколенія, за да са обрнатъ на дѣло тѣзи мысли трѣда да са грабнатъ и погълнатъ отъ младитъ поколѣнія, за да са обрнатъ на стремленія и опыты за осжщественіе. Безъ младитъ поколѣнія таквызи мысли ще си оставатъ мъртва буква.

Съ своята ревность и съ своята посиѣнность въ общественнитъ промѣненія младитъ привличатъ върхъ себе си присмѣхытъ и осжжденията на старитъ и опытитъ. Тѣ си навличатъ осжждения въ беспокойство, въ атопизмъ и въобще въ необмысленность. Тѣхнитъ стремленія са отхвъргатъ като безуміе. Нѣ минаватъ сж нѣколко години, наставатъ новы врѣмена, и безуміето са обраща на добра мысль, а атопята са облача въ плоть и кръвъ, става дневенъ въпросъ и най послѣ са обръща на свършено дѣло. Тогава старитъ прѣгращатъ новата мысль, приематъ извършеното и показватъ на сичкы, че то е добро, право и разумно. Туй самы захващатъ да проповѣдатъ, че съ цѣлъ умъ человекъ не е могълъ да са

противи на таквази очевидна правда, на таквази явна истина.

Така, безъ да го забълбжатъ, старытъ приематъ онава, което осждахъ, приематъ го, защото имъ са наложи отъ врѣмето.

Това, което казахме въобще, може да са докаже и отъ нашата Българска исторія за послѣднитъ врѣмена. Черковный въпросъ, който раздѣля днесъ Гръцы и Българе, са подигналъ най напредъ въ една-два епархіи и то отъ нѣколко млади. Въ очитъ на старытъ това бѣше едно безуміе, което трѣбаше да са свърше по единъ трагически начинъ. Повече, старытъ чакахъ отъ тѣзи мнимобезумны движенія пагубны сѣтнини за народа ни и съкакъ са мжчяхъ да ги отвърнатъ ужъ, като запрятъ движението на младитъ. Отсѣгнатието на жизненны силы въ тѣхъ правяше ги да гледатъ на патріаршіята като на все-сила, а на нападеніята на младитъ, като на опыты да си отрошятъ главытъ о тая сила.

Работытъ излѣзяхъ не така. Мыслитъ на нѣколцивата са прѣгърналихъ отъ сичкытъ млади и движението станж така общо и широко, щото патріаршеската сила останж твърдѣ слаба прѣдъ ополчението на Българската Мladeжъ. Въпресътъ частенъ на нѣколко епархіи станж общъ на цѣль българскый народъ и получи таквази важность, за каквато старытъ не можахъ да си помислѣтъ. На него са присѣдинилихъ отсѣгнѣ, когато са минж сѣка опасность и старытъ; нъ това бѣ тогази, когато младитъ го изнесяхъ прѣзъ вратытъ на тежкытъ испитанія. Безъ младитъ и безъ тѣхната въра въ правината на дѣлото, надъ България и до днесъ щѣше да тежи гръцкото грозно иго.

Голѣмата заслуга на младостта и въ този случай и сѣкога е, че за нея нѣма невъзможны нѣща. Най мѣчното дѣло за нея е лесновисълнимо и най отдалеченото бѣдѣше е утрѣшний день.

Слѣдъ това, сичкытъ новы крачки е направилъ въпроса по побутваніе и исканіе на младитъ. Въ Цариградъ говоряхъ сичкытъ млади прѣзъ Цанкова, Бурмова и Славейкова, а по градищата са откликваше цѣлата младежъ и подкрѣпяше това, което бѣше за доброто на народа и за усилюваніето на българскытъ исканія. При сѣко ново исканіе, при сѣко ново движение старытъ сж бързали да

го осждайтъ като безумно, и да кажатъ, че съ таквизи постъпки сичко са разваля, сичко са загубва.

Така сж са породили мислитъ за съвършенно отдѣленіе отъ патриаршіята, за присъединеніе на Македонскыѣ епархіи на Екзархата и много други, — така сж са породили и исказали отъ по младиѣ и сж са осждали отъ по старыѣ, за да са приематъ отпослѣ, като неоспорими истини.

Додѣхме до фермана и до устава на Екзархіята. Накъ нова крачка отъ младиѣ напредъ, новы осжденія отъ старыѣ. По мнѣніето на младиѣ много части отъ устава трѣбаше да са поставятъ на новы основанія, за да са избѣгнатъ много стары злоупотребленія и да са пригответи постепенно обновленіе въ черковното ни устройство.

Нъ това мнѣніе са осжди отъ старыѣ-тѣ и опытниѣ-тѣ, като нехристіанско, невъзможно и даже вредно. То са осжди, нъ не напълно. Много части въ устава сж поставени не така, както е было до сега у Гърцыѣ. Останалото е въпросъ на врѣмето.

Ако оставимъ тѣсното поле на въпроса и хвърлимъ погледъ върху улущеніята въ цѣлый животъ на българскый народъ, ный ще видимъ, че тѣзи сичкыѣ улущенія сж излѣзли и сж са извършили отъ младиѣ. Нѣколкото вѣстници сж основаны и са държатъ съ труда и мѣкыѣ на младиѣ; скудныѣ мысли които са свѣжатъ прѣзъ вѣстнициѣ и книгиѣ излазятъ отъ младиѣ; въ училищата работятъ младиѣ; читалищата поддържатъ младиѣ; дружества различни съставляватъ младиѣ. На късо, сичко що са работи за обновленіе и преобразованіе на мислитъ и работыѣ ни, сичко това иде отъ младиѣ. Сполучва ли са въ сичко това, то е другъ въпросъ, който не влиза въ цѣльта на нашій членъ. Доста е това, дѣто са работи за тая сполука и дѣто сичкы опыты излазятъ и са извършуватъ отъ младиѣ. Това е намъ потрѣбно, това искахме да покажемъ.

А искахме да покажемъ сичко това не за друго, не за да намалимъ значеніето на старостъта прѣдъ младостъта, а просто и чисто да покажемъ на старото поколѣніе, че трѣба да иматъ къмъ младиѣ повече уваженіе и да послушватъ по често и тѣхныѣ исканія, и тѣхныѣ мы-

сли, ако искать и младиѣ да ги почитать, да имъ даватъ своята помощъ и свѣто удобреніе. Като сынове на днешното врѣме, младиѣ по добръ разбирать неговитѣ нужды и неговитѣ идеи. Не ще бѣде злѣ прочее да са послушвать и младиѣ въ общитѣ работы и да са дава приличната поддржка на тѣхнитѣ прѣдложенія.

Старитѣ трѣба да разбержтъ добръ значеніето на младиѣ въ обществото и да прѣстанжтъ да са отнасятъ къмъ тѣхъ неприязненно и незнамъ какъ си. Отъ таквози раздѣленіе не може да излѣзе добро ни за народа ни въобще, ни за тѣзи възрасты частно. Саритѣ безъ младиѣ ще бѣджтъ като безъ душа; а младиѣ безъ старитѣ стѣкога ще бѣджтъ безсилны да направятъ голѣмо добро на народа си. Умното и полезното е да са съединятъ на едно и да работятъ въ общитѣ работы задружно.

Наистинжъ, нашитѣ млади сж еще далечъ отъ да разбирать своето високо призваніе въ обществото и да заслужвать сичкитѣ поддржката и пріятелството на старитѣ; нъ нѣма старитѣ сичкитѣ знајжтъ какво правятъ и защо сж дошли на този свѣтъ? Ный трѣба да поддржжамы и да цѣнимъ добрата младежъ, а не стѣкы негодникъ, ный трѣба да цѣнимъ младиѣ въобще, а не лицето на тогозъ и оногозъ.

На свършваніе искамъ прошка и отъ млади и отъ стары, дѣто ги раздѣлямъ така по възрасты безъ да гледамъ на чувствата имъ. Азъ говорихъ до тука въобще за старитѣ и младиѣ. Сега ще кажъ, че много стары има съ млади чувства, и много млади съ стары раждывы мысли. Татвызи стары самы себе си прѣпоржчавать и привлчать общото уваженіе къмъ себе си.

Т. Икономовъ.

ДВОРСКА ГРАМАТИКА.

(Отъ Фонъ Визина).

—о—

ПРЕДГОВОРЪ

Тая граматика не е исклучително свойство ни на единъ дворъ. Она е взаимна, општа философия на двороветъ. — Оригинальтъ е намеренъ у Азия гдѣто е, както казвать, въскресилъ првия дворъ. — Древността на това дѣло е твърдѣ отдавнашна. — На првия листъ на рѣкописа, ако и да не е означена годината, написани сѣ тия думы:» *веднага послѣ потопа !!*

ГЛАВА I.

ПРИСТЪПЪ.

Што е дворска граматика? —

Дворска граматика е наука за лукавия подли езикъ и перо. —

Што значи лукаво притваряние? —

Лукаво притваряние значи да говориме и пишеме таква лъжи които сѣ приятни на великитѣ господаре, и сѣ користи на подлитѣ. —

Што е дворска лъжа?

То е говоръ на подлитѣ души предъ великитѣ. Она се състои изъ безсрамни похвали къмъ нѣкой господарь за оныя заслуги кои не е направил и за оныя достоинства кои има. —

На колко реда се делятъ подлитѣ души? —

На шесть. —

Кои подли души спадать у првия редъ? —

У първия редъ спадать оныя подли думи кои иматъ злочестото навикнувеніе да се скитать и да обихождають праговетѣ и залитѣ на великитѣ господаре. —

Кои сѣ подлитѣ думи от втори редъ?

Отъ втория редъ сѣ оныя които благоговѣние дохождатъ предъ великитѣ господаре, гледать у очитѣ им като робове и се стараѣть съ предварителность да поготѣять мыслитѣ имъ, да имъ угодиѣтъ за храна съ подло и ниско одобравание. —

Кои сж подлитѣ души отъ третия редъ ?

Въ тоя редъ спадатъ ония подли души. Които предъ лицето на пѣкой великъ господарь ште направѣтъ сичко отъ страхъ а и отъ све ште се отрекѣтъ.

Кои сж подлитѣ души отъ четвъртия редъ ?

То сж ония които предъ голѣмитѣ господа възносиватъ и хвалѣтъ и онова отъ коѣто почтенитѣ хора сж принудени да се гиусѣтъ. —

Кои сж подлитѣ души отъ петия редъ ?

То сж ония които сж така безобразни штото приматъ за своитѣ лукави услуги награда, коѣкто принадлежи само на истата заслуга. —

Кои сж подлитѣ души отъ шестия редъ ?

Отъ тоя редъ сж ония подли души които съ охолно притворство лжжѣтъ свѣта. Они се показватъ вѣнка отъ двора като свободници, въздишатъ и осжждатъ улизицитѣ и псуватъ съ сѣкакви думи ония които сж страшливи и които се плашатъ и отъ самия погледъ на великитѣ господаре. Вѣнка отъ двора они често проповѣдватъ свобода и свѣтватъ хората да се неплашѣтъ, така, штото ако би чуль думитѣ имъ бы рекълъ че сж тѣ единственитѣ хора съ челиченъ характеръ, единствени народни приятели кои чуватъ и спасаватъ отечеството и които избавляватъ невинитѣ огъ пронастъ и злочестина. —

Но штоли, тия подли души отъ шестия редъ, престѣпатъ прага дворски, веднага се изменяватъ у сичко: —

Іезикътъ, който малко по напредъ осждваше и псуваше подлитѣ, сега и самъ съ своѣкта подлость се улжгва и препоручава на оногова, кого ѣ преди малко не истедуушти у ништо псувалъ предъ безгласнитѣ робове. — Такива застѣпници на ония што страдатъ ште упропаствѣтъ невиния за най малка своя користь. —

Какви речи можѣтъ да се чуѣтъ най повече удвора ?

Обични речи сж едносложни, като: краль, робъ; двесложни. Като: силенъ, случай, пропастъ; трисложни, като: милостивъ награденъ, и многосложни, като: Високопревѣсходителство, Превеличество, Височество и т. н.

Какви хора има у двора ?

Гласни и безгласни. —

ГЛАВА II.

За гласнитѣ и останалитѣ граматични дѣлове.

Какво разумѣвашъ подѣ име «гласни.»? —

Подѣ име гласни разумѣвамъ ония силни господа кои най повече съ самия прости звукъ, съ едно само отваряне на устата си, праватъ прѣдъ безгласнитѣ таково впечатление каквото ѣ тѣмъ по воля. Н. пр: Когато се представи на великия господарь че трѣбва да извърши нѣкоѣ важно дѣло и он се намръжди и каже само: Охъ! » — тогава никой не смеѣ да извърши вече това дѣло, освѣнъ ако се това дѣло съ други нѣкой начинъ другоѣче обясни и великия господинъ почне друго да мисли за тая стварь, па като увижда погрѣшката си ште каже гласно: » А!» Тогава това дѣло ште бѣде отъ часа одобрено. —

Колко гласни има у двора?

У двора има обично: три, тетири, редко петъ. —

Но измежду гласнитѣ и безгласнитѣ имали оште нѣкой редъ? —

Има полугласни или помалко господа. —

Што значи полугласни? —

То ѣ оня малки господинъ, който се ѣ измѣкналъ изъ рода на безгласнитѣ а не ѣ оште преминалъ ни въ реда на гласнитѣ, или по просто да кажемъ, който ѣ прѣдъ гласнитѣ, безгласенъ и прѣдъ безгласнитѣ гласенъ. —

Што мислишь за безгласнитѣ што сѣ въ двора? —

Они сѣ въ двора онова сѣшто што ѣ и »дебелото керъ» (џ) у азбуката, а то ште каже само за себе безъ помощъ на други букви не може да даде никакъвъ гласъ.

Сега да премичеме у частитѣ на словото. —

На какво трѣбва да пазиме при сѣштествителнитѣ и мена?

Трѣбва да пазиме на родъ, брой и падежъ. —

Што ѣ родъ? —

То ѣ различаваніето на мъжкитѣ отъ женскитѣ души. — Но това различаваніе не ѣ за двора, зашто то тукъ по нѣкой пѣтъ жената ѣ по важна отъ мъжа, а нѣкой пѣтъ човекътъ по презрителенъ и отъ бабичка.

Што ѣ брой?

Брой у двороветѣ значи смѣтка: за колко направени

подлости можешъ да добиешъ нѣкои милости, съ колко полугласни можешъ да свапишъ единъ гласенъ, или, колко полугласни и безгласни могатъ да свалятъ единъ гласенъ.

Што је дворски падежъ?

Дворски падежъ је наклоност на силния къмъ наглостъ а на безсилния къмъ низкости. — По голѣмата частъ отъ великитѣ господаре, мислятъ да се сичкитѣ останали нахождатъ прѣдъ тѣхъ у винителни падежъ, а тия други тражатъ покровителство обично у Дательни падежъ. —

ГЛАВА III.

Колко глаголе има двора? —

Има три: Дѣйствителни, страдателни, и на повече не свършени и отлагателни. —

Какви се »начинѣ« употребляватъ у двора? —

Заповѣди и Неопределени.

Хора заслужени, а сж безъ свака помошь, које време най повече употребляватъ у разговора съ великитѣ господаре? Преминало врѣме; и пр: *Азъ съмъ израненъ, азъ съмъ послужилъ, азъ съмъ заслужилъ*

А у које време добиватъ отговоръ?

У бѣдѣште, и пр: *штѣ видѣ, штѣ се постараѣ, штѣ лѣѣ, и т. н. т.*

Какви се глаголе и у које време най повече спрегватъ?

Както у двора, тѣй и у престолнитѣ градове никой не живѣе безъ дългъ, за това най повече се спрегва глаголъ »длѣжнеѣжъ« и пр: *азъ съмъ длѣженъ, ти си длѣженъ, онъ је длѣженъ, ми сме длѣжни, ви сте длѣжни, они сж длѣжни.*

Тоя глаголъ спрегва ли се у преминало време? —

Твърдѣ редко, зашто то никой не плашта своитѣ дългове съ све сѣрдце. —

А у бѣдѣште?

У бѣдѣште време се не спрегва тоя глаголъ зашто то се знае и безъ това че сѣкой ште задължене ако ште и да не је длѣженъ. —

БѢЛГРАДЪ,
1872 Февр. 15

(ПРЕВЕЛЪ) М. Мариновъ.

ИЗЪ «БРАТСКИ ТРУДЪ»

отъ

Г. Беневъ и А. Т. Илиевъ.

—0—

ПЕСЕНЬ ОТЪ КРАЛОДВОРСКИЙ
РЪКОПИСЪ:*Мома и Славей.*

Чепка конопи мома
въ господарска градина:
Пыта си ъм славейче,
защо е нажалена?
Какъ азъ да се веселихъ,
славейченце малко:
Либѣ ми отведохъ
въ камънини тъмници!
Ако да имахъ перце,
писмо щяхъ да пишъ;
Ти мантико слевейче,
щеше да го посишъ.
Нѣмамъ перце, нѣмамъ кожа
писъмце да пишъ;
Поздрави ти съ пѣсни,
че тукъ горѣхъ, вѣхъхъ.

—0—

ДВАМА ЗЛОДѢЙЦИ
(Изъ Маха)

Распрострялай хладна нощъ
Тъмно було надъ горитѣ;
Студенъ вѣтръ вѣялъ силно
По листа на стари дѣби
Сълзитѣ на тиха нощъ
Лѣщели се тукъ-тамъ.
Звѣрове се скрили въ дупки,
Птици въ топли гнезда спятъ;
Двѣ салъ месоядни птици
Въ сѣнка подъ яхата бдели
И за плячка душали.

—

Край гората, подъ скалата
Двама злодѣйци стояли,
Наежени за крадежъ.
Младъ едина, другый старъ.
«Ще се бѣлѣй,» каза младѣй,
«Ще се бѣлѣй по горитѣ?»
«Можи месецъ тамъ се лута
По аяхитѣ, по горитѣ,
Или лебедъ рано става.
Можи отъ земя далечна
Другаръ тебе посещава,
Или либе при тебѣ иде.»

—

Младѣя се растрепери
И тихо си отговоръ:
«Новѣй свѣтъ то салъ ще бѣде;
Месецъ залѣзи отколя,
Лебеди си отидохъ,
Нѣмашъ другаръ земя родна
И либе ми вечъ го нѣма.
Темна гора — отечество,
Другаръ ми е остъръ ножъ
А либе ми — черна нощъ.»

—0—

БАЛЛАДА отъ * * *

Драганка много весела;
И какъ да се парадва ти?
Отъ Цариградъ ще доди днесъ
Мажъ ѝ — най мили на свѣта.
«На Донка прѣстенъ ще дон'се,
На Славя желти чизмички;
На всички бѣлъ, червенъ шикеръ.
Ахъ, радвайте се милички!»
И скачатъ околъ майка си
Децата, пѣтъ, радватъ се,
И шурятъ се ту тукъ ту тамъ,
Когото видѣтъ хвалѣтъ се....

Мина се пладиѣ, мръква се,
И месецъ на небе възгря,
Драганка позахисли се —
Предчувствувахе нѣщо тя.

« Ахъ мамо, мила майчице,
Я видишь то се мръкна вечеъ,
А тейко още нѣма го —
Да л' Ц-градъ е тѣй далечъ? » »
« На пѣтъ е още тейко ви,
Деца, сега почакайте —
Забавилъ се негдѣ той —
Играйте месецъ гледайте. »

И ето конче цвили вѣтъ.
« Ехъ тукъ е, тейко вие тукъ! »
Децата викатъ, радватъ се:
« Ей тейко тукъ, ей тейко тукъ! »
Вратата бързо отворили — — —
Нъ кончето стои само,
И кончето обляно съ кръвъ —
А нѣма господаря му.

— 0 —

РАДОСТЬ И ЖАЛОСТЬ

(изъ Челаковски).

—

Ахъ радость, ахъ радость,
хубаво ѣ то цвѣте,
Нъ тежко и горко,
че корени нѣма.
Доди вѣтъръ — раздуха го,
Доди вода — отскубна го,
Ахъ тежко и горко,
Че корени нѣма.
Ахъ жалость, ахъ жалость,
коренче горчиво.
Не капѣва нивга то
ни се разцѣлява.
Колко сърцето въздишки
диша да ѣ отгорчи;
Колко слъза се взронѣтъ
доръ вѣвъ тѣхъ се раступи!

— 0 —

— 0 —

КОЗАКОВО СВАТУВАНІЕ.

(Повѣсть прѣведена отъ Полски.)

I

Рибка плуе въ езерото, ту се скрие въ воднитѣ дълбочини, ту си покаже главата надъ повърхността и съ малкото си око глътне видѣлина, ту разгърне съ перкитѣ си вода, и блѣщеніето на сребровиднитѣ ѣ луспи като че иска да надмине златнитѣ слънчовы зары. Лѣстовичка лжкатушно хвърчи надъ езерото; драсне съ перце мократа прозрачностъ и се издигне на горѣ, пакъ се спуща на долу а съ око така втрентено гледа като че иска да пробие твърдѣта на небето и бездната на водата. По брѣгътъ върви чърноока дѣвойка, бърже и ситно престѣпва и далечъ къмъ полето мѣта поглѣдъ. Поспри се малко само дѣвойко, погледни на езерото и виждъ какъ неговитѣ води се пречупватъ и милѣятъ за тебе — виждъ какъ слънчовото лице е радостно отъ твоето явение. — Рибката се запрѣла, защото дѣвойката за неѣ была по хубава отъ бѣлия цвѣтъ

на кокичето, по крехка отъ клончето на тръстѣта — Лѣстовичката се застояла въ въздушността, прострѣла си шійката срѣщу вѣтрѣтъ и чуруликала отъ очудване, защото дѣвойката была за ней по сладка отъ повърхността на стоящата вода, по любезна отъ свѣтлостѣта дневна. Дѣвойката не слуша, нито поглежда върви напредъ — що ѝ трѣбать водата, слънцето, а още по малко да ли ѣ тѣ а-ресватъ — що ѝ трѣба рибката, има друго нѣщо по-хубаво което привлича нейното око — защо ѝ е лѣстовичката, има друга пѣсень що наслаждава нейното ухо. Дотърчала на могилата и тропнала съ крачето си, погледала степитѣ и плеснѣли рѣчичкитѣ си, — бѣла риза съ чървенъ кинаръ покривала гърдитѣ ѝ, които често се надуватъ и спадатъ, чървенина се разлѣла по бѣлото ѝ лице — огненитѣ ѝ очи като брилиантъ свѣтятъ а отъ натруфеното ѝ чело тече капчица потъ. На глава нѣма нито златовидни цвѣти нито науоеи пера съ шарени бои, а само алена нишка была вплетена въ черната ѝ като смола коса; сукманъ на прѣчки и престилка напѣстрена съ перца, чървенъ поясъ опасала прѣзъ кръста, петелка подъ шията запетлява ризата и непрестанно дразни окото на любопитнитѣ момци. На шията носи нѣколко върви мерджанъ — а крачката ѝ боси, бѣли и малки, угладени и приятни. Стои на могилата, загледала се къмъ Югъ — а отъ тамъ по степитѣ припуска бѣлъ конь, и на него козакътъ тѣй се навелъ щото чървения му калпакъ непрѣстанно си играе съ снѣжната грива, коньтъ тѣй се простира щото зингитѣ и табанитѣ на ботушатѣ, чини се, закачатъ трѣвата, а сабята избрънчи подиръ сѣкой скокъ и се отбие отъ земята. — Бърза защото има причина — съ единъ скокъ искалъ бы да стигне при могилата, защото съзрѣлъ вече дѣвойката, че простира и маха рѣчичка и нѣщо му говори — сърдцето на козака тупа като чукъ въ гърдитѣ му, и кръвѣта кипи въ жилитѣ му — а вече кончето дошло подъ могилата и стои. Дѣвойката се затича, козакътъ ѣ посрѣща, вече се уловили за рѣцѣ, а устата имъ огнена, страстна цалувка съединила — защо сѣ встѣпления, защо сѣ праздни думи, гдѣто чиста любовъ гори въ сърдцата, гдѣто владѣе въ душитѣ искренность и простота; тежко и горко на оная мома, която е принудена да се разубавѣва искусвенно, тѣ

жко и горко на оная любовъ, на която осѣщаніето се описва съ думы. Дълги редове отъ шерени израженія не сполучватъ да искажѣтъ тъй силно страстьта както една малка цѣлувка, едно стискане на рѣцѣтъ. Козакътъ и дѣвойката съ стискане на рѣцѣ и съ цалувка изговорили си толкосъ много, колкото любовниците въ образованиятъ свѣтъ не могатъ си исказа ако да бѣха живѣли въ Матусаловия вѣкъ. Преминѣлъ първия часъ, козакътъ поглежда дѣвойката въ очитѣ, съ грапавата си рѣка глади нейното гладко лице, тя се позасмива и се издига на прѣститѣ си.

— Не е напразно дѣто кончето ми избавило животътъ отъ боя, не се каѣ че живѣѣ когато е Марийка хубава като кадинка и свѣжа като изворна вода — рекълъ Козакътъ.

— О Стефане — отговорила дѣвойката — да не бѣше война, твоя Марийка щѣше да е още по хубавица; както босилякъ безъ вода увѣхнува, тъй и дѣвойчината душа безъ либето си страдае и сѣхне.

— Но нѣма вече за какво да скѣрбимъ, моя мила, азъ се простихъ съ моитѣ братѣя, испихъ нѣколко чашки, поплакахъ че хайде рѣкохъ да вървѣмъ при Марийка, оставихъ нашето село а може би и вѣчно.

Макаръ при либето си но пакъ тѣжно гледа Козакътъ, мустацитѣ си разрошавилъ и покрили устата му и чело намрѣжилъ. Марийка се пѣхка близо при него и му глади дългата коса, но Стефанъ се още тѣженъ; най послѣ като че се отъ снѣ пробудилъ оправилъ калпака си и засукълъ мустацитѣ.

— Станжлото не се връща; хайде да идемъ да се поклонимъ на родителитѣ и да ги молимъ да ни благословятъ; трѣба да окачѣ на стената сабата и маждрака и да заловѣмъ плугътъ и оралото.

И тъй отишли въ селото съ радостно лице и весела мисль, а конѣтъ подирѣ имъ вървѣлъ и съ юздата подръпквалъ.

II.

Прѣдъ кѣщи на дървенъ столъ сѣдели старитѣ Марийкини родители; по голѣмитѣ дѣца и слугитѣ отишли на нивата, а по-малкитѣ си играили на двора: старецътъ поклатилъ глава и началъ да говори на жена си:

— Какъвъ дяволъ донесълъ на нашата дъщеря тосъ Козакъ! Сега перачи ни да се весели ни да работи, се туку тича на могилата като че ще е възмѣжно да го примами съ око и да го довлече съ ржка отъ безгрижнитъ му другари по Влахия.

Бабата искала да варди дъщеря си, но незнаѣла какъ да начне и тъй мислила че ще ѣе найдобръ да остави сичко на Бога.

— Божа света воля ѣе това дѣто на нашето момиче се аресалъ Козакъ, у него нека имами надѣжда че сичко добръ ще се свърши. —

Когато старитъ така се разговаряли ето ти че се спрѣли прѣдъ вратата Марійка, Стефанъ и бѣлото Козаково конче. Стефанъ се поклонилъ на господаря и на господарката. Марійка се зачървила отъ радостъ като трендафилъ, а дѣцата захвърлили играчкитъ си и обиколили кончето, което стояло като исписано и като че предосѣщали бѣдѣщата сѣдба на малкитъ козачета, тя позволявала да правятъ съ него каквото си щѣтъ.

Старитъ поканили пѣтникътъ да влѣзе въ кѣщи и като си пийнѣли и хапнѣли до насищане Стефанъ рекълъ:

— Тейко—Майко, не съмъ дошълъ азъ у Васъ да се наѣмъ и напѣж, но да искамъ вашата дъщеря; ако ми ѣе дадете ще оставѣмъ оржжіето и ще се захванѣмъ за ралото, ще живѣемъ у васъ догдѣ си направѣмъ кѣща — не ми ли ѣе дадете, ще заплачѣмъ, ще възсѣднѣмъ кончето и ще си търсѣмъ смъртъта отъ Татарскыя мечъ, но самъ Богъ знае какво ще се случи и съ Марійка, защото кѣлнѣмъ ви се, че ме обича туй момиче.

Старецътъ се посвѣтвувалъ съ бабичката а Марійка стояла на страна и къртила прѣтчица отъ стената; подиръ малко старецътъ рекълъ:

— Чуемъ Стефане, когато си се наситилъ на досегашния си животъ и като аресвашъ нашето момиче, пращай сватове и сетнѣ ще бѣде твое.

Стефанъ станѣлъ, поклонилъ се и отишълъ да търси сватове у съсѣдитъ.

III.

Иванъ и Никола дошли да сватуватъ у кѣщата на стареца Цвѣтка; облѣкли си чърни дрѣхи и си турили боза-

ви шепки, а сѣкой държи подъ мишницата си петле и пше-
ниченъ колачъ, влѣзли, поклонили се, сложили дароветъ
на стола а Иванъ захваналъ :

— Куме, имате случай да си намѣрите зетъ, силенъ
момъкъ на орѣжіето безъ съмненіе ще е добръ и за ора-
лото; обича ваша Марійка както война съ непріятеля а
може би и повече, защото оставилъ своето село и дошълъ
по между насъ да живѣе, съ насъ да дѣли на старостъ
солъ и хлѣбъ — откровенъ, искренъ, съ една дума добръ
момъкъ, знае да управлява слугитъ, да бѣде мѣжъ въ
кѣщи и отвѣнъ кѣщи; голъ и босъ нѣма да ходи. —

Цвѣтко се засмѣлъ, поканилъ сватоветъ да сѣднатъ
и отговорилъ: — «Азъ нѣма да живѣѣмъ съ него, отъ Ма-
рійка зависи да го приѣме или да го отхвърли;—обърналъ
се къмъ жена си — иди бабо и речи на Марійка да доди
да отговори на сватоветъ. *(Остатокъ въ идущ. брой)*

*Пръво Езмарско прѣдставленіе на Театра «Османіе»
въ Цариградъ, 20 Февруарій 1872.*

—0—

На 20 Февр. вечертъ станъ за българитъ едно съ-
браніе. Тий имажъ счастіето да ся намѣратъ за првъ
пѣтъ въ Цариградъ на българско прѣдставленіе, българ-
скы актери, българска публика. Прѣди 4—5 дни, съ из-
браніето на първый българскы екзархъ нашата народность
ся възвишаваше прѣдъ очитъ на другитъ народности въ
столицѣтъ; прѣдставленіето на театръ «Османіе», което
идяше подиръ това достопамятно за народа ни събитіе,
бѣше за насъ едно тържество въ друго отношеніе. Не
бѣхъ само Гръцитъ, Ерменцитъ и Турцитъ които имажъ
публични зрѣлища; и Царигражданитъ можяхъ да чюѣтъ
българскый языкъ да звучи въ театритъ на Османскѣтъ
Столицѣ. Нашата народна личность и въ това отношеніе
излизаше изъ малолѣтството си, проявяваше собствений
свой животъ и ся утвърждаваше съ единъ новъ напрѣдъкъ.

Театрътъ бѣше пѣленъ, ако и растоѣніята на които жи-
вѣѣтъ българитъ единъ отъ други да не позволяватъ по-

щя лесно събиране върху коѣ да е точкѣ на града. Зрителитѣ съставлявахъ най отбраната ни публика въ Ц. градъ. Между призованитѣ отъ чюжды народности ся намирахъ и редакторитѣ на Французскый вѣстникъ *Curie d'Orіанз* и Англійскый *Леванз Таумсз* които сѣ защищава-ли въ листовѣтѣ си правата ни по въпроса ни.

Піеситѣ които ся играяхъ, сѣ: Невенка, драма въ петъ акта, и »Георги противъ Господаря си,« комедія въ единъ актъ прѣведена отъ Францускы. Прѣдмѣтътъ на драмѣтъ Невенка е извлъченъ изъ нашѣтъ Исторіѣ, изъ станѣлитѣ въ врѣмѣто на българскый царь Иваница събытія. Безъ да правимъ анализъ на піесѣтъ и да трѣсимъ вътрѣшнето ѣ достойнство, ограничаваме ся да кажемъ че, относително до въикашното прѣдставленіе, до искусството и таланта на актеритѣ ный остѣнѣхмы благодарны. Нѣколкото тыя млади ученици отъ Царскый Лицей, при всичко че не сѣ виждали много театри, и ако и да бѣхъ твърдѣ слабо упражнены, пакъ показахъ доста способность въ роли-тѣ си. Безпристрастный зритель, като вземе въ вниманіе всячкы извинителны обстоятелства, намира че тыя ученицы направихъ честь и на себе си и на народа си като доказахъ че българинѣтъ не е тѣй недаровитъ както ся до сега виждаше. Въ трима особенно ный забѣлѣжихмы расположенія да сполучатъ въ актерството. Првъый отъ тѣхъ е Г-нъ К. Величковъ, съчинителтъ на драмѣтъ Невенка. Този младъ ученикъ показа душѣ и способность да си приспособява ролитѣ. Дарбата, ако и сурова, ся забѣлѣжава, а оствършенствованіето е работа на врѣмѣто и на упражненіето. Съ единъ рѣчь, на влизаніето си въ театра, ный ся обоявахмы да не бы да ся посрѣшимъ прѣдъ чюжде-странцитѣ; нъ на излѣзваніето си ный бѣхмы задоволени отъ сполукѣтъ.

Ученицитѣ на Царскый Лицей заслужихъ справедливо неѣкъ вечеръ похвалятъ на всячкы зрители. Отъ нашѣхъ странѣ, ный не можемъ да непохвалимъ както тѣхъ тѣй и прѣдприимачитѣ за трудѣтъ когото положилахъ да даджѣ това прѣдставленіе въ ползѣ на *Българскѣтъ Македонскѣ дружинѣ*.

